

Europska obrambena zajednica: prvi pokušaj stvaranja europske vojske

Bubrić, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:154656>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

PRAVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
KATEDRA ZA OPĆU POVIJEST PRAVA I DRŽAVE

LUCIJA BUBRIĆ

**EUROPSKA OBRAMBENA ZAJEDNICA; PRVI POKUŠAJ STVARANJA
EUROPSKE VOJSKE**

Mentor: doc.dr.sc. Ivan Obadić

Zagreb, rujan 2024.

Izjava o izvornosti

Ja, Lucija Bubrić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Lucija Bubrić, v.r.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POČECI EUROPSKE INTEGRACIJE.....	4
2.1. Trumanova doktrina, Marshallov plan i Organizacija za europsku ekonomsku suradnju	4
2.2. Vijeće Europe	6
2.3. Europska zajednica za ugljen i čelik	8
<i>2.3.1. Monnetov plan</i>	9
<i>2.3.2. Schumanov plan</i>	10
3. NJEMAČKO PITANJE I OBRANA ZAPADNE EUROPE	13
3.1. Remilitarizacija Njemačke	13
3.2. Plevenov plan	14
3.3. Odnosi sa Sjedinjenim Američkim Državama	16
4. EUROPSKA OBRAMBENA ZAJEDNICA	18
4.1. Ugovor o osnivanju Europske obrambene zajednice	18
4.2. Institucije Europske obrambene zajednice	19
<i>4.2.1. Komesarijat</i>	19
<i>4.2.2. Skupština</i>	20
<i>4.2.3. Vijeće ministara</i>	21
<i>4.2.4. Sud</i>	22
<i>4.2.5. Završne odredbe</i>	23
<i>4.2.6. Članak 38.</i>	23
4.3. Ratifikacija Ugovora	25
4.4. Razlozi francuskog povlačenja	25
5. EUROPSKA POLITIČKA ZAJEDNICA	29
6.. POSLJEDICE NEUSPJEHA OSNIVANJA EUROPSKE OBRAMBENE ZAJEDNICE	31
6.1. Zapadnoeuropska unija	31
6.2. Kraj Zapadnoeuropske unije	33
7. ZAKLJUČAK	35
8. LITERATURA	40

1. UVOD

Drugi svjetski rata ostavio je značaj odraz na ekonomsku i političku situaciju Europe. Rat je donio velika razaranja, milijune ljudskih žrtava i ogromne ekonomske gubitke. Europski kontinent zahvatila je i velika zima 1947. godine koja je teško pogodila sektor proizvodnje, što je pridonijelo još većoj poslijeratnoj inflaciji i problemima nezaposlenosti. Europi su bili nužni ugljen, pšenica i metal, a Sjedinjene Američke Države bile su bogata velesila koja je iz više razloga pokušavala pomoći Europi bilateralnim zajmovima. Prvenstveno, SAD nisu željele da krahira europsko izvozno tržište što bi izravno dovelo do recesije u Sjevernoj Americi. Također, nisu željeli dopustiti jačanje komunizma na europskom području. Izdavanju takvih zajmova prethodio je i problem što Europa nije bila u mogućnosti otplatiti svu robu i kapital iz SAD. Takva situacija poznata je i pod nazivom „dollar gap“.¹ Marshallov plan, pod pokroviteljstvom SAD-a, pružio je značajnu gospodarsku pomoć zapadnoeuropskim zemljama, ali je također naglasio potrebu za bližom europskom suradnjom u borbi protiv Sovjetskog saveza. Europa je bila podijeljena na dva suprotstavljena bloka: kapitalistički zapadni blok na čelu sa Sjedinjenim Američkim Državama i komunistički istočni blok na čelu sa Sovjetskim Savezom. Te su napetosti kulminirale izbijanjem Hladnog rata, razdoblju političke i ideološke konfrontacije koje je trajalo do 1991. Osim vanjskih prijetnji, stabilnost europskih zemalja ugrožavaju i unutarnje političke i gospodarske krize. U tom kontekstu europske zemlje osjećaju potrebu da kroz suradnju i integraciju osiguraju vlastitu sigurnost i stabilnost.

Začetci uspostavljanja institucija međudržavne europske sigurnosti javljaju se već na Vesfaltskom miru 1648. i Utrechtskom mirovnom kongresu 1712. godine kao rezultat konferencija na kojima su države sudionice nastojale prekinuti ratovanje te uspostaviti stabilan europski poredak. Ipak, nastupanjem Prvog svjetskog rata mirovni sporazumi izgubili su značaj jer trajna sigurnost nije osigurana. Želja za daljnjim osiguranjem svjetskog mira nastavila se i nakon Prvog svjetskog rata osnivanjem međunarodne organizacije Lige Naroda 1920. godine što je bio glavni cilj Versajske mirovne konferencije 1919. godine. Nažalost, zbog manjka političke volje organizacija nije ispunila svoj cilj te je izbijanjem Drugog svjetskog rata prestala djelovati, iako je formalnopravno raspuštena 1946. godine².

¹ Young, J.W.: *Britain, France and the Unity of Europe*, 1984., str. 62.

² Šegvić S., Belohradsky F.: *Sigurnosno-obrambena politika EU*, u: *Zbornika radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 45, 2/2008.; str. 360-361.

Engleski premijer Winston Churchill³ bio je jedan od prvih zagovornika ideje o stvaranju europske federacije. Njegov govor, 16. lipnja 1940., uzima se kao jedan od prvih koraka za ostvarivanje buduće europske suradnje i njezinog ujedinjenja kojim se potiče formiranje anglo-francuske unije do koje ipak nije došlo. 1942. godine ističe: „Nadam se da će europska obitelj biti u stanju djelovati kao jedinstvena cjelina pod vodstvom Europskog vijeća. S nadom očekujem stvaranje Ujedinjenih europskih država“.⁴ Pobjedom Saveznika u Drugom svjetskog ratu ponovno se javlja ideja o uspostavljanju međunarodnog mira i sigurnosti.

Prvi značajan ugovor na području zajedničke obrane i sigurnosti potpisan je 17. ožujka 1948. godine u Briselu. Time su države potpisnice⁵ uspostavile obrambeno savezništvo koje bi bilo institucionalizirano osnivanjem Savjetodavnog vijeća i zajedničke obrane.⁶ Navedeni ugovor predstavljao je temelj za kasniju suradnju u okviru Zapadnoeuropske unije.

Osnivanje Vijeća Europe 1949. godine bilo je još jedan važan korak prema političkoj integraciji. Ova organizacija okupila je zapadnoeuropske zemlje s ciljem promicanja ljudskih prava, demokracije i vladavine prava. Povijesni razvoj institucija za europsku suradnju kulminira 9. svibnja 1950. godine kada Robert Schuman iznosi Deklaraciju o osnivanju Europske zajednice za ugljen i čelik (dalje: EZUČ). EZUČ bila je prva nadnacionalna organizacija s ciljem stavljanja francuske i njemačke proizvodnje ugljena i čelika pod zajedničko tijelo, Visoku vlast, čime bi se spriječila mogućnost vođenja rata između dviju zemalja i potaknula ekonomska suradnja. Na pitanju obrane planirano je osnivanje Europske obrambene zajednice (dalje: EOZ) koja bi pružila okvir za zajedničku obranu i vojnu suradnju država članica. Francuski premijer Rene Pleven iznosi plan stvaranja europske vojske koja bi bila pod kontrolom nadnacionalnog tijela, Ministra obrane. Osnivanje EOZ doživljava neuspjeh time što je Francuska odbila ratifikaciju Ugovora o osnivanju EOZ zbog pitanja suvereniteta država, ali i zbog pitanja ponovnog naoružavanja Njemačke. Međutim, ideja o zajedničkoj obrani nije nestala krahom EOZ-a. Na temelju pokušaja osnivanja EOZ osnovana je Zapadnoeuropska unija koja je postavila temelje zajedničke sigurnosne politike unutar Europske unije

Ovaj rad obrađuje povijesni razvoj Europske obrambene zajednice s naglaskom na ključne trenutke koji su oblikovali njezin nastanak. Prvo, počeci europske integracije označeni su

³ Sir Winston Leonard Spencer Churchill (30. studenoga 1874. – 24. siječnja 1965.) bio je britanski državnik i vojnik te je u razdoblju od 10. travnja 1940. do 26. srpnja 1945. bio Premijer Ujedinjenog kraljevstva. Veći dio svoje karijere bio je član Konzervativne stranke (*“Conservative Party”*) koju je i vodio od 1940. do 1955. godine.

⁴ Vukadinović, R., Čehulić-Vukadinović, L., *Evropska ideja od Karla Velikog do Evropske unije*, Podgorica: Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, 2016., str. 91.

⁵ Belgija, Francuska, Velika Britanija, Luksemburg i Nizozemska.

⁶ Šegvić S., Belohradsky F.: *op.cit.* u bilj. 2, str. 361.

Trumanovom doktrinom, Marshallovim planom te osnivanjem Organizacije za europsku ekonomsku suradnju. Doprinos navedenih inicijativa važan je za daljnje korake u europskoj integraciji, poseban naglasak na osnivanje Vijeća Europe i Europske zajednice za ugljen i čelik. Drugi dio rada obrađuje njemačko pitanje i obranu zapadne Europe, stavljajući naglasak na povijesne i političke okolnosti. Povijesni kontekst nužno je razumjeti kako bi se detaljnije moglo objasniti razvoj, utjecaj ali i neuspjeh Europske obrambene zajednice. Rad ujedno razmatra i pravni okvir EOZ-a. Pokušaj šire integracije usmjerene, ne samo na obrambena pitanja, nego i na politički aspekt Europske političke zajednice. Zaključno, rad navodi i razloge neuspjeha EOZ-a i njegov utjecaj na Zapadnoeuropsku uniju.

2. POČECI EUROPSKE INTEGRACIJE

2.1. Trumanova doktrina, Marshallov plan i Organizacija za europsku ekonomsku suradnju

Sovjetski Savez uspostavio je kontrolu nad istočnom Europom pomažući komunističkim pokretima koji su djelovali u zemljama kao što su Poljska, Mađarska i Čehoslovačka. Također, u građanskom ratu u Grčkoj izgledna pobjeda komunista predstavlja je ozbiljnu prijetnju stabilnosti, dok je Turska bila izložena pritisku zbog sovjetske namjere da se promjeni status Bospora i Dardanela. Radi toga, američki predsjednik Harry S. Truman⁷ je 12. ožujka 1947. godine zatražio od Kongresa 400 milijuna dolara kako bi se pomoglo Grčkoj i Turskoj. Inicijativa predsjednika Trumana za financijsku pomoć Grčkoj i Turskoj bila je temeljna točka promjene dotadašnje vanjske politike SAD-a spram dodjeljivanja pomoći kako bi se spriječilo širenje komunizma, a koja je danas poznata kao Trumanova doktrina.⁸ Washington se ujedno i zalagao za plan ujedinjenja država zapadne Europe. S ciljem europskog razvoja i sprječavanja daljnjeg širenja komunizma, američka vlada nastavlja primjenu plana. Tri mjeseca nakon Trumanove doktrine, iznosi se plan ekonomske pomoći europskim državama.⁹ Plan ekonomske pomoći bio je namijenjen bržem oporavku europskih zemalja s ciljem stabilizacije njihovih gospodarstva.

General George Marshall¹⁰ u govoru 5. lipnja 1947. godine na Sveučilištu Harvard iznio je plan američke pomoći Europi. SAD, u strahu da bi komunizam mogao ojačati te da će Sovjetski savez iskoristiti tešku socioekonomsku situaciju u Europi, smatra nužnim priskočiti u pomoć.

Engleski ministar vanjskih poslova Ernest Bevin¹¹ i Francuska brzo su prihvatili američku ponudu te smatrajući kako bi zajednička anglo-francuska reakcija bila veliki korak prema mogućoj suradnji europskih država. U daljnjim pregovorima između Velike Britanije i Francuske pojavile su se brojne razlike u njihovim stajalištima. Prvo, francuski političar

⁷ Harry S. Truman (8. svibnja 1884. – 26. prosinca 1972.) bio je američki političar i predsjednik SAD-a u razdoblju od 12. travnja 1945. do 20. siječnja 1953. godine.

⁸ Vukadinović, R., Čehulić-Vukadinović, L., *op.cit.* u bilj. 4, str. 151.

⁹ *Ibid.*, str. 152.

¹⁰ George Catlett Marshall Jr. (31. prosinca 1880. – 16. listopada 1959.) bio je američki general te Državni tajnik SAD-a u razdoblju od 1947. do 1949. godine, a 1950. godine postaje Ministar obrane SAD-a do 1951. godine.

¹¹ Ernest Bevin (9. ožujka 1881. - 14. travnja 1951.) engleski je političar koji je djelovao u Laburističkoj stranci ("Labour Party") te je obnašao funkciju Ministra vanjskih poslova u razdoblju od 27. srpnja 1945. do 9. ožujka 1951. godine.

Georges Bidault¹² inzistirao je da se o planu izvijesti Rusija. Iako antisovjetski nastrojen, strahovao je od još većih podjela između Istoka i Zapada, a pogotovo jakih podjela unutar Francuske zbog jake komunističke partije. Nakon kritika, Bevin je ipak prihvatio francusko stajalište nakon što je Washington iznio stav kako smatraju da je Rusiji potrebno pružiti priliku. Druga razlika u stajalištima Velike Britanije i Francuske bila je vezana za postupke provođenja Marshallovog plana. Francuska je smatrala kako bi planom trebala upravljati UN-ova Ekonomska komisija za Europu, no Bevin je smatrao kako bi utjecaj organizacije Ujedinjenih naroda (dalje: UN) trebalo isključiti jer su njezina tijela podijeljena, a također uključuju i Rusiju. Bevin smatra kako bi se učinkovitost i brzina osigurale ukoliko nekoliko europskih zemalja preuzme vodstvo za provedbu Marshallovog plana što nakon rasprave Bidault prihvaća.¹³ Treći razlog koji je bio problematičan u anglo-francuskim pregovorima bilo je pitanje Njemačke i regije Rhur.¹⁴

27. lipnja 1947. godine započinju anglo-francusko-sovjetski pregovori o Marshallovom planu kojem se Sovjetski savez, na čelu s ministrom vanjskih poslova Vjačeslavom Molotovom¹⁵, protivi, smatrajući kako plan dovodi do narušavanja suvereniteta europskih država te 2. srpnja sovjetska delegacija napušta pregovore. Napuštanjem pregovora povećao se jaz između Istoka i Zapada te je Sovjetski savez izvršio utjecaj da se niti jedna istočnoeuropska država ne pridruži planu¹⁶, čime se dodatno ojačala zapadnoeuropska suradnja.

Zapadnoeuropske države sastale su se u Parizu 12. srpnja na sastanku kojim je predsjedao Bevin. Sastanak je rezultirao osnivanjem Odbora za Europsku gospodarsku suradnju, sastavljenom od dužnosnika država članica. Problemi se javljaju nekoliko mjeseci kasnije, 1. rujna, kada SAD smatra kako europske države nisu učinile dovoljno po pitanju slobodnije i konkurentnije europske ekonomije te cijeli plan dovode opasnosti. Nezadovoljstvo u Washingtonu rezultiralo je osnivanjem nove organizacije radi kontrole i nadzora distribucije novca iz Marshallovog plana.¹⁷ Shodno tomu, 16. travnja 1948. godine potpisana je Konvencija

¹² Georges-Augustin Bidault (5. listopada 1899. – 27. siječnja 1983.) francuski političar koji je bio sudionik Francuskog pokreta otpora protiv njemačke okupacije tijekom Drugog svjetskog rata te je bio na čelu Privremene Vlade Francuske republike 1946. godine, a kasnije obnaša funkciju Predsjednika Vlade od 28. listopada 1949. do 2. srpnja 1950. godine.

¹³ Young, J.W.: *Op.cit.* u bilj. 1; str. 63-64.

¹⁴ Regija Rhur: Londonskim sporazumom 1949. godine SAD, Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska i zemlje Beneluxa uspostavljaju međunarodnu upravu sa zadaćom kontrole proizvodnje ugljena i čelika u regiji.

¹⁵ Vjačeslav Mihajlovič Molotov (9. ožujka 1890. – 8. studenoga 1986.) bio je sovjetski diplomat i političar te je obnašao funkciju Predsjednika Savjeta Narodnih Komesara SSSR od 19. prosinca 1930. do 6. svibnja 1941. godine, a 16. kolovoza 1946. postaje Prvi zamjenik Premijera SSSR do 27. srpnja 1957. godine.

¹⁶ Young, J.W.: *Op.cit.* u bilj. 1; str. 64.

¹⁷ *Ibid.*, str. 65.

o osnivanju Organizacije za ekonomsku gospodarsku suradnju te je osnovana Europska organizacija za ekonomsku suradnju čije su članice 16 država¹⁸ zapadne Europe iz sustava Marshallovog plana, a SAD i Kanada bili su pridruženi članovi *sui generis*.¹⁹ Poseban status SAD-a i Kanade predstavljao je njihovu snažnu podršku za oporavak Europe nakon rata.

2.2. Vijeće Europe

Tijekom Drugog svjetskog rata i neposredno nakon u Europi su se pojavila težnje k bližoj suradnji među europskim državama, a postupno su se nacionalne skupine počele udruživati u različite grupe. Tako je Europska grupa u prosincu 1947. godine uspostavila Međunarodni odbor pokreta za europsko ujedinjenje pod vodstvom engleskog konzervativnog političara Duncana Sandysa koji je sazvao Kongres Europe od 7. do 11. svibnja 1948. godine u Haagu. Kongresu je nazočilo više od 800 izaslanika među kojima su bili i vođe raznih drugih nacionalnih i međunarodnih pokreta za europsku integraciju. Narednih dana razmatralo se o političkoj budućnosti Europe, a zaključci su objavljeni u nizu rezolucija usvojene jednoglasno posljednjeg dana Kongresa. Najvažnija rezolucija, ona Političkog odbora, odnosila se na poziv za osnivanjem Europske skupštine koju bi izabrali parlamenti država sudionica između svojih članova, a članstvo je bilo otvoreno svim državama koje su bile spremne poštivati demokratska načela i Povelju o ljudskim pravima. U siječnju 1949. godine Zapadna unija²⁰ pristaje na formiranje Vijeća Europe koje bi se sastojalo od tri tijela: Odbor ministara, Savjetodavna skupština i Tajništvo.²¹

Vijeće Europe (dalje: VE) osnovano je Londonskim Statutom 5. svibnja 1949. godine kojeg su potpisale zapadnoeuropske države kojima je cilj bilo povezivanje Europe i razvijanje političke suradnje na europskom kontinentu. Deset država, prihvatile su ideju „europskog pokreta“ i stvaranje europske organizacije: zemlje Beneluxa, Francuska, Italija, Irska, Norveška, Danska, Velika Britanija i Švicarska²². Broj država članica VE ubrzo je povećan, a već na drugom zasjedanju Vijeća u ožujku 1950. godine pristupio je Island, a u svibnju 1951. godine

¹⁸ Austrija, Belgija, Danska, Francuska, Grčka, Island, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Portugal, Španjolska, Švedska, Švicarska, Ujedinjeno Kraljevstvo

¹⁹ Vukadinović, R., Čehulić-Vukadinović, L., *op.cit.* u bilj. 4, str. 159.

²⁰ Vidi dalje na str. 31.

²¹ Griffiths, R.T.: *Europe's First Constitution: The European Political Community, 1952–1954.*, London, 2000., str. 44-46.

²² Vukadinović, R., Čehulić-Vukadinović, L., *op.cit.* u bilj. 4, str. 160.

Njemačka.²³ Daljnjim proširenjem VE je postalo glavni akter za promicanje demokracije, ljudskih prava i vladavine prava na europskom kontinentu.

Cilj VE prvenstveno je ostvariti veće jedinstvo između država članica radi očuvanja i promicanja načela i zajedničke baštine, ali i poticati ekonomski i socijalni napredak država. U nadležnost Vijeća uključena su pitanja s ekonomskog, socijalnog, kulturnog, znanstvenog, pravnog i administrativnog područja, kao i očuvanje i razvoj temeljnih ljudskih prava i sloboda. Pitanja koja se odnose na nacionalnu obranu nisu u nadležnosti Vijeća²⁴, ostavljajući rješavanje takvih pitanja drugim organizacijama, prvenstveno NATO-u.

Glavna tijela Vijeća bili su Savjetodavna skupština i Odbor ministara. Savjetodavna skupština savjetodavno je tijelo Vijeća Europe koje donosi svoja mišljenja i daje preporuke o bilo kojem pitanju u okviru djelatnosti Vijeća pritom uzimajući u obzir rad drugih europskih međuvladinih organizacija članica Vijeća. Statut propisuje da se Skupština sastoji od predstavnika svake članice izabranih iz redova nacionalnih parlamenata, uz uvjet da svaki predstavnik mora biti državljanin članice koju predstavlja te istovremeno ne smije biti član Odbora ministara.²⁵ Savjetodavna skupština prvi puta se sastala 10. kolovoza 1949. godine²⁶, izabравši za svoga čelnika Paula-Henrija Spaaka²⁷. Predsjednika biraju članovi među sobom, a mandat mu traje do sljedećeg redovnog zasjedanja.²⁸ Naime, Savjetodavna skupština sastaje se na redovnoj sjednici jednom godišnje, no Statutom je osigurana i mogućnost sazivanja izvanredne sjednice na inicijativu Odbora ministara ili predsjednika Skupštine.²⁹ Odbor ministara je tijelo koje djeluje u ime VE te svaka država članica ima pravo na jednog predstavnika, ministra vanjskih poslova, s pravom jednog glasa.³⁰ Zadaća Odbora u interesu postizanja cilja Vijeća podrazumijeva sklapanje konvencija ili sporazuma te usvajanje zajedničke politike Vlada država članica.³¹

Sukobi vezani uz organizaciju strukture organizacije započinju na prijedlog Francuske i Belgije koje smatraju kako bi članovi Skupštine, koji su izabrani u svojim nacionalnim parlamentima, trebali biti nezavisni i zastupati europska stajališta, a ne nacionalna. Suprotno tomu, britansko-

²³ Griffiths, R.T., *op.cit.* u bilj. 21, str. 46.

²⁴ Čl. 1. Statuta Vijeća Europe

²⁵ Čl.23. i 25. Statuta Vijeća Europe

²⁶ Griffiths, R.T., *op.cit.* u bilj. 21; str. 47.

²⁷ Paul-Henri Charles Spaak (25. siječnja 1899. – 31. srpnja 1972.) bio je belgijski Premijer (1938. – 1939.; 1946.; 1947. – 1949.) te Predsjednik Skupštine Europske zajednice za ugljen i čelik od 1952. do 1954. godine.

²⁸ Čl. 28. Statuta Vijeća Europe

²⁹ Čl. 32. i 34. Statuta Vijeća Europe

³⁰ Čl.13. i 14. Statuta Vijeća Europe

³¹ Čl. 15. Statuta Vijeća Europe

skandinavsko stajalište je osnivanje Savjeta ministara sa savjetodavnim karakterom i ograničenom nadležnošću te Europske konferencije u kojoj bi djelovali članovi parlamenata država članica.³² Postignut je kompromis te je donesena rezolucija koju je predstavio laburistički zastupnik Ronald Mackay. Rezolucija je donesena jednoglasno, a navodi da će Skupština proučiti stvaranje „europske političke vlasti s ograničenim funkcijama, ali stvarnim ovlastima“. Međutim, u studenome 1949. godine Odbor ministara navodi kako neće razmatrati nikakve izmjene statuta Vijeća niti promijeniti odnos između Savjetodavne skupštine i Odbora. Većina preporuka Skupštine bila je ignorirana ili odgođena na neodređeno vrijeme što je doživjelo osudu Skupštine. Bivši francuski premijer Paul Reynaud navodi: „U cjelini, ove se odluke mogu podijeliti u dvije skupine: one preporuke koje su odbijene i one koje su odgođene na neodređeno vrijeme pribjegavanjem pododborima i raznim drugim načinima koji pomažu potkopati sugestiju“ a njegov zaključak je kako se Vijeće Europe sastoji od dva tijela, jedno od njih radi za Europu, a drugo protiv nje.³³

Suočen s brojnim sukobima koji ograničavaju proces napredovanja ujedinjenja Europe, Spaak u prosincu 1951. daje ostavku s predsjedničkog položaja.³⁴ Iako je njegova ostavka bila snažan udarac za VE, naglasila je važnost omogućavanja što fleksibilnijem pristupu rješavanju pitanja europskog ujedinjenja.

2.3. Europska zajednica za ugljen i čelik

Krajem četrdesetih godina i početkom pedesetih godina 20. stoljeća najznačajnije industrije europskih država bile su ugljen i čelik. Njemačka se isticala s rezervama metalurškog ugljena te je sirovinu vlastitim proizvođačima prodavala po značajno nižim cijenama nego što je prodavala strancima. Takva postupanja rezultirala su većom kompetitivnosti Njemačke na tržištu ugljena na što Francuska nije gledala blagonaklono. Kako bi istaknula i potvrdila svoju moć, Francuska je pokušavala pronaći načine na koji bi mogla postati konkurentna u industrijama ugljena i čelika.³⁵ Time je postavljen temelj za razmatranje šire europske integracije što je rezultiralo osnivanjem Europske zajednice za ugljen i čelik.

³² Vukadinović, R., Čehulić-Vukadinović, L., *op.cit.* u bilj. 4, str. 160.

³³ Griffiths, R.T., *op.cit.* u bilj. 21, str. 48.

³⁴ Vukadinović, R., Čehulić-Vukadinović, L., *op.cit.* u bilj. 4, str. 161.

³⁵ Gavin V.: *Power through Europe? The case of the European Defence Community in France (1950-1954)* u *Oxford University Press*, 2009., str. 71.

2.3.1. Monnetov plan

Zagovornik europske integracije, Jean Monnet³⁶, kojeg je Charles de Gaulle³⁷ imenovao Glavnim povjerenikom za generalno planiranje³⁸, razmatra pitanje položaja Rhura koji bi bio vraćen Njemačkoj pri stvaranju Savezne Republike Njemačke. Takvo rješenje neprihvatljivo je Francuskoj strahujući da bi njemačka industrija time značajno ojačala. Kao Povjerenik francuske vlade Monnet, predlaže da se proizvodnja ugljena i čelika stavi pod kontrolu nadnacionalne vlasti, Visoke vlasti³⁹ koja bi vodila računa da ti proizvodi ne budu korišteni u vojne svrhe.

Monnet je bio izuzetno otvoren za ideje o zajedničkoj europskoj industriji. S obzirom na njegovo stalno traženje načina kako ublažiti francusko – njemačke napetosti te koje korake poduzeti vezane uz prijetnje Hladnog rata, smatrao je da bi Europu bilo teško izgraditi u federalnim okvirima. Umjesto toga, odlučio je promicati Europu koja će funkcionirati na osnovi koja bi integrirajući većinu ključnih gospodarskih sektora stvorila solidarnost među partnerima. Monnet je od proljeća 1950. godine počeo promovirati ideju o uspostavi zajedničkog tržišta temeljenog na industrijama ugljena i čelika. Razlika između Monnetova plana i drugih dobro promišljenih planova o međunarodnoj suradnji u industriji čelika jest da je Monnet smatrao ugljen i čelik kao neizostavan dio u prijelaznoj fazi k stvaranju europske federacije. Stavljanje ugljena i čelika pod međunarodnu kontrolu također bi omogućilo kraj savezničke kontrole nad područjem Ruhr i eliminiralo svaki rizik od formiranja industrijskog kartela na polju industrije ugljena u Njemačkoj⁴⁰. Takvim načinom Francuska i Njemačka bi se podvrgnula međunarodnoj kontroli te bi osigurale nesmetano funkcioniranje zajedničkih tržišta ugljena i čelika.

Jean Monnet je također znao da može računati na potporu Johna McCloya, američkog visokog povjerenika za Njemačku, koji je također pozivao na bliže veze između Francuske i Njemačke i nadajući se da će Francuska uskoro poduzeti potrebne korake za postizanje tog cilja.⁴¹

³⁶ Jean Monnet Omer Marie Gabriel (9. studenoga 1888. – 16. ožujka 1979.) bio je francuski političar te jedan od osnivača današnje Europske Unije.

³⁷ Charles André Joseph Marie de Gaulle (22. studenog 1890. –9. studenog 1970) bio je franuski general i državnik te osamnaesti Predsjednik Francuske (ujedno i prvi Predsjednik Pete Francuske Republike)

³⁸ Komisija za generalno planiranje djelovala je u razdoblju od 1946. do 2006. godine te je bila savjetodavno tijelo odgovorno francuskoj Vladi vezano uz ekonomska pitanja.

³⁹ Griffiths, R.T., *op.cit.* u bilj. 21; str. 51.

⁴⁰ CVCE: *The Monnet Plan*; 2016.; dostupno na: http://www.cvce.eu/obj/the_monnet_plan-en-fea7d215-e7e5-4882-ab3cee08605621b8.html

⁴¹ *Ibid.*

McCloyeva podrška bila je nužna u promicanju europske integracije, ali i zbog održavanja odnosa sa SAD-om.

Šest budućih država članica Europske zajednice koristit će ugljen više nego bilo koje drugo gorivo, a područje Ruhra je glavno područje zaliha ugljena. U to je vrijeme samo ugljen činio gotovo 70% potrošnje goriva⁴² u zapadnoj Europi.

2.3.2. Schumanov plan

Francuski ministar vanjskih poslova Robert Schuman⁴³ 9. svibnja 1950. godine predstavlja deklaraciju o osnivanju Europske zajednice za ugljen i čelik (EZUČ). EZUČ predstavlja prvu u nizu nadnacionalnih organizacija iz koje proistječe današnja Europska unija. Inicijativa je predstavljena kao prvi funkcionalistički korak prema konačnom stvaranju federalne Europe time što bi se predao nacionalni suverenitet nad industrijama ugljena i čelika, ali i ostalim djelatnostima, neovisnoj i nadnacionalnoj Visokoj vlasti.⁴⁴ Prema Schumanovoj deklaraciji, zajednica je bila otvorena prema sudjelovanju ostalih europskih država, no Istočna Europa bila je isključena zbog Hladnog rata. Skandinavske države odbacile su nadnacionalizam kasnih 1940.-ih godina, a Španjolska je bila izolirana zbog generala Francisca Franca koji je za vrijeme Drugog svjetskog rata podržavao Hitlera. Nadalje, osim za Italiju, prijedlog za osnivanje EZUČ bio je otvoren za Belgiju, Nizozemsku i Luksemburg. Iako se značajan broj političara protivio Eurofederalizmu, zemlje Beneluxa nisu si mogle dozvoliti da ostanu izvan Njemačko – Francuske ekonomske organizacije.⁴⁵

Schumanov plan bio je pripremljen u Francuskoj komisiji za planiranje na čelu s Monnetom, a predlagao je stavljanje njemačke teške industrije pod kontrolu Visoke vlasti, s težnjom uspostavljanja ravnopravne francuske industrije.⁴⁶

Pregovori među predstavnicima Francuske, Njemačke, Italije, Belgije, Nizozemske i Luksemburga započinju u lipnju 1950. godine kako bi se konkretizirao Schumanov plan i

⁴² *Ibid.*

⁴³ Jean-Baptiste Nicolas Robert Schuman (28. lipnja 1886. – 4. rujna 1963.) rođen kao njemački državljanin u Luksemburgu, a francuskim državljaninom postaje 1919. godine kada je regije u kojoj je živio, Alsace-Lorraine vraćena Francuskoj. Bio je francuski političar te jedan od osnivača današnje Europske Unije.

⁴⁴ Griffiths, R.T., *op.cit.* u bilj. 21, str. 49.

⁴⁵ Dinan D., *Europe Recast: A History of European Union*, London, 2004., str. 47.

⁴⁶ Griffiths, R.T., *op.cit.* u bilj. 21, str. 51.

osnovala, ono što će kasnije postati, Europska Zajednica za ugljen i čelik.⁴⁷ Cilj ugovora bio je racionalizirati proizvodnju i prodaju ugljena i čelika kroz ukidanje svih uvoznih i izvoznih carina, subvencija i drugih diskriminirajućih mjera u trgovini čime bi tržište bilo konkurentno.⁴⁸

Na čelu francuskog izaslanstva stajao je Monnet koji je surađivao s francuskim ministrom vanjskih poslova Schumanom te je i sam vodio pregovore. U svojem prvom nacrtu Ugovora pozivao je na osnivanje Visoke vlasti, parlamentarne Skupštine i Suda. Brojne rasprave, predvođene Nizozemskom odnosile su se na pitanje položaja Visoke vlasti. Monnet u svojem nacrtu iznosi stajalište kako bi Visoka vlast imala neograničene ovlasti unutar njezine nadležnosti i očuvala suverenitet zajednice. Nastavno na navedeno, Monnet prihvaća odredbu prema kojoj je Visoka vlast odgovorna Skupštini koja ju može raspustiti dvotrećinskom većinom glasova. Nizozemska nadnacionalnost smatra problematičnom i smatra kako je potrebno ograničiti ovlasti Visoke vlasti i podvrgnuti je nacionalnoj kontroli. Također, drugi čelnici država dijelili su mišljenje s Nizozemskom te iskazivali strah od francusko – njemačke dominacije. Stoga, Monnet pristaje na uspostavu Vijeća ministara i Ugovorom se određuje ravnoteža između Vijeća i Visoke vlasti pri čemu se zadržava nadnacionalni karakter Visoke vlasti.

Neposredno prije potpisivanja Ugovora ponovno se pokrenulo pitanje njemačke regije Rhur. Naime, Francuska, u strahu od velikih rurških konglomerata koji bi se mogli protiviti antimonopolskim odredbama Ugovora, inzistira na industrijskoj reorganizaciji Rhura. Mnogi njemački vlasnici industrija smatrali su kako je Schumanov plan zapravo plan za slabljenje njemačke industrije. Njemački kancelar Konrad Adenauer⁴⁹, krajem ožujka 1951. godine postigao je dogovor s američkim povjerenikom Johnom McCloyjem o uvjetima reorganizacije područja⁵⁰ te je time otvoren put k potpisivanju Ugovora o EZUČ.

Pitanje Saarskog područja ostalo je neriješeno do kraja konferencije. Vlada Saara, pod kontrolom Francuske, željela je postati sedma država potpisnica Ugovora o osnivanju Europske zajednice za ugljen i čelik. No, ostale države nisu prihvatile takvo rješenje te je francuska Vlada potpisala Ugovor i u ime Saarskog područja.⁵¹

⁴⁷ Dinan D., *op.cit.* u bilj.45. str. 49.

⁴⁸ Griffiths, R.T., *op.cit.* u bilj. 21, str. 53.

⁴⁹ Konrad Hermann Josef Adenauer (5. siječnja 1876. – 19. travnja 1967.) bio je njemački političar i dužnosnik te je bio prvi kancelar Zapadne Njemačke od 15. rujna 1949. do 16. listopada 1963. godine.

⁵⁰ Dinan D., *op.cit.* u bilj.45. str. 52.

⁵¹ *Ibid.*; str. 54.

Pregovori su završeni potpisivanjem Pariškog Ugovora 18. travnja 1951. godine, a proces ratifikacije završen je 25. srpnja 1952. i od toga je dana stvorena prva međunarodna organizacija s nadnacionalnim karakterom koja bi trebala biti preteča europskoj federaciji sastavljena od šest zemalja potpisnica.⁵² Statutom su osnovani organi zajednice – Vijeće ministara, Savjetodavna skupština, Visoka vlast i Sud.

⁵² Vukadinović, R., Čehulić-Vukadinović, L., *op.cit.* u bilj. 4, str. 162.

3. NJEMAČKO PITANJE I OBRANA ZAPADNE EUROPE

3.1. Remilitarizacija Njemačke

Schumanov plan imao je za cilj uspostavu europske federacije kroz jamstvo sigurnosti francuskoj i jednakosti Njemačkoj. No, već u rujnu 1950. godine ti ciljevi bili su ugroženi prijedlogom za ponovno naoružanje Njemačke.

Početkom 1950. godine Adenauer je bio iznimno zabrinut razvojem situacije u Istočnoj Njemačkoj osnivanjem policijskih snaga te je smatrao kako Zapadna Njemačka mora pružiti obranu od Istoka. SAD dijeli strahove te smatra kako je njemačko ponovno naoružanje korak naprijed k jačanju Zapada, a Velika Britanija sugerira i osnivanje policijskih snaga, poput onih u Istočnoj Njemačkoj.⁵³

Iznenadni napad Sjeverne na Južnu Koreju 25. lipnja 1950. godine bio je rat u kojem su Sjevernoj Koreji podršku pružale Kina i SSSR, a Južnoj Koreji SAD. Kako su jednu stranu podupirale komunističke države, postavlja se pitanje može li ista sudbina zahvatiti Njemačku koja je već podijeljena na Istočni i Zapadni blok? Sukob je pokazao da se komunistički napad može dogoditi izvan Europe, što je natjeralo zapadnoeuropske zemlje da preispitaju svoja savezništva i obrambene planove. Ideja o naoružavanju Njemačke pojavila se i prije rata u Koreji. Naime, u kolovozu 1949. godine SSSR testira svoju prvu nuklearnu bombu, što povećava strah od Sovjetske prijetnje Europi. Istovremeno intenzitet rata u Indokini odvraća Francuskoj njezine resurse od zajedničke europske obrane, a Trumanova administracija traži načine za smanjenje američkog proračuna za obranu. Svi navedeni događaji naveli su zapadne države da razmotre pitanje remilitarizacije Njemačke.⁵⁴ Pentagon u lipnju 1950. godine u Kongresu javno iznosi uvjerenje kako je ponovno naoružavanje Zapadne Njemačke potrebno iz prvenstveno vojnih razloga.⁵⁵ Velika Britanija i ostali atlantski partneri prihvatili su američku odluku o remilitarizaciji Njemačke. Suprotno tomu, Francuska se protivi stavu SAD-a jer strahuje od obnove njemačke vojne moći te smatra kako je EZUČ dovedena u opasnost.⁵⁶ Unatoč pritisku, odnosi vezani uz status Njemačke ostaju napeti zbog razlike u stavovima sila.

⁵³ Gaddis J.L.; *France Restored*; The University of North Carolina Press; str. 137.-138.

⁵⁴ Schwartz T.A.; *The "Skeleton Key" - American Foreign Policy, European Unity and German Rearmament, 1949 – 54* u *Cambridge University Press*, online 2008., str. 372.

⁵⁵ Milward A.S.; *The rise and fall of a national strategy* u *The United Kingdom and the European Community*, str. 78.

⁵⁶ Gerbet P.; *European Integration as an Instrument of French Foreign Policy* u *The United States and the Integration of Europe*; str. 72.

U rujnu 1950. godine Britanski odbor za obranu prihvatio je prijedlog o osnivanju policijskih snaga, a nekoliko dana kasnije Britanska vlada ga prihvaća. Istovremeno, Francuska Vlada odbacuje prijedlog za njihovim osnivanjem. Nadalje, Churchill u kolovozu pokreće novi pristup njemačkoj remilitarizaciji kroz stvaranje federalne europske vojske no, bez uspjeha.⁵⁷

Sjedinjene Američke Države poticale su na ponovno naoružavanje Zapadne Njemačke jer su smatrali nužnim korakom za sprječavanje sovjetskog napada i očuvanje stabilnosti u Europi. U rujnu 1950. godine američki državni tajnik Dean Acheson ponudio je Vijeću NATO-a paket mjera čime bi NATO dobio integriranu zapovjednu strukturu pod američkim zapovjednikom. Nadalje, time bi SAD proširile vojnu pomoć europskim državama i povećale broj američkih trupa stacioniranih u Europi, a europske države bi zauzvrat povećale svoje vojne izdatke i prihvatile ponovno naoružavanje Zapadne Njemačke i uključivanje u NATO.⁵⁸

Nadalje, Washington postavlja uvjet o slanju više američkih trupa u Europu i imenovanje američkog zapovjednika nad snagama NATO-a. Bevin odustaje od inzistiranja za osnivanje policijskih snaga te traži od Vlade da usvoje američki plan. Na taj način osigurava se kontrola nad njemačkom vojskom, a u međuvremenu Europa će primiti američke trupe i američkog zapovjednika.⁵⁹ Od straha da bi Schumanov plan mogao doživjeti neuspjeh, Monnet je sastavio plan koji bi Njemačkoj ponudio jednakost, a istodobno bi Francuskoj jamčio sigurnost. Plan je imao za cilj stvoriti europsku vojsku pod nadnacionalnim tijelom koje bi bilo povezano sa EZUČ. Plan je bio prihvatljiv i SAD-u, a francuska vlada ga donosi 19. listopada 1950. godine⁶⁰ i objavljuje pet dana kasnije.

3.2. Plevenov plan

Francuska Vlada 24. listopada 1950. godine iznosi plan Europske obrambene zajednice (dalje: EOZ) poznate, poznat pod nazivom i kao Plevenov plan, čije ime nosi prema francuskom Predsjedniku Vijeća Ministara⁶¹ Četvrtre Francuske Republike Renéu Plevenu⁶². Plan je dva

⁵⁷ Young, J.W.: op.cit. u bilj. 1; str. 169.

⁵⁸ Griffiths, R.T., op.cit. u bilj. 21, str. 55.

⁵⁹ Young, J.W.: op.cit. u bilj. 1; str. 170.

⁶⁰ *Ibid.*; str. 171.-172.

⁶¹ Ekvivalent današnjoj funkciji Predsjednika Vlade

⁶² René Jean Pleven (15. travnja 1901. - 13. siječnja 1993.) francuski je političar u vrijeme Četvrtre Francuske Republike. Član je pokreta otpora "*France libre*" te je obnašao funkciju Predsjednika Vijeća Ministara u razdoblju od 11. kolovoza 1951. do 20. siječnja 1952. godine.

dana kasnije odobrila Skupština s ukupno 100 glasova.⁶³ Europska obrambena zajednica trebala je biti dio Schumanovog plana i činiti zajedničku vojsku pod autoritetom jednog vrhovnog zapovjednika, Ministra obrane. Zajedničkog Ministra obrane imenovale bi vlade zemalja potpisnica Plevenovog plana koji bi bio odgovoran Europskoj skupštini te onima kojima su ga imenovali. Nije jasno određeno hoće li Europska skupština biti ona u Strasbourgu ili će ta skupština biti samostalno tijelo, sastavljena od posebno izabраниh delegata zemalja sudionika. Njegove ovlasti u odnosu na europsku vojsku bile bi poput nacionalnog ministra obrane u odnosu na nacionalne snage vlastite vojske. Posebnu odgovornost imao bi za provedbu općih direktiva koje bi moga dobiti od Vijeća ministara zemalja sudionika. Kako se navodi u Plevenovom planu, to bi bila “Vojska ujedinjene Europe, sastavljena od ljudi iz različitih europskih zemalja, koja mora, koliko god je moguće, postići potpuni spoj ljudskih i materijalnih elemenata koji bi ga činili jedinstvenom europskom političkom i vojnom vlašću.”⁶⁴ Dok bi ostale države članice mogle zadržati svoje nacionalno zapovjedništvo, to Njemačkoj nije bilo moguće. Štoviše, Njemačka ne bi mogla imati svoje Ministarstvo obrane, jedino pod vlašću nadnacionalnog tijela. Također, europska vojska bila bi integrirana u NATO.⁶⁵

Pregovorima koji su započeli 15. veljače 1951. godine u Parizu pristupile su zemlje Schumanovog plana, Francuska, Njemačka, Italija, Belgija i Luksemburg, ali bez Nizozemske. Nizozemska, nadajući se kako će i Velika Britanija pristupiti pregovorima, ali i zbog skepticizma prema federativnom uređenju⁶⁶, pristupa tek devet mjeseci kasnije, u listopadu iste godine. Do tada su u pregovorima nastupali sa statusom promatrača, kao i Velika Britanija, SAD, Kanada, Danska i Norveška.⁶⁷

Izvorna ideja o jednom zajedničkom Ministru Obrane, zamijenjena je Vijećem ministara sačinjenog od devet ministara država članica koje bi imenovale nacionalne vlade zbog načela ravnopravnosti svih država Zajednice.⁶⁸

Velika Britanija nije pristupila pregovorima iz razloga što nisu bili spremni na kompromis oko svojeg suvereniteta, no ipak, kako je već navedeno, diplomatskim putem britanska vlada pomno je pratila pregovore u statusu promatrača smatrajući kako bi, ukoliko sve države zauzmu stajalište o onemogućavanju Njemačke u ponovnom naoružavanju, Francuska mogla razviti

⁶³ Young, J.W.: *op.cit.* u bilj. 1; str. 171.

⁶⁴ Text of the Pleven Plan (Excerpt from Address to National Assembly); 24. listopada 1950.

⁶⁵ Griffiths, R.T., *op.cit.* u bilj. 21, str. 57.

⁶⁶ Young, J.W.: *op.cit.* u bilj. 1; str. 174.

⁶⁷ Griffiths, R.T., *op.cit.* u bilj. 21, str. 58.

⁶⁸ *Ibid.*

svoj koncept europske vojske istovremeno kada se NATO uspostavljao kao sigurnosna organizacija. Time je London ostao vjeran svojoj ulozi podupiratelja europskog ujedinjenja, a istodobno je ispunjavao želje Sjedinjenih Američkih Država. Ernest Bevin u svojem govoru u Donjem domu Parlamenta objasnio je stav Vlade i rekao da Ujedinjeno Kraljevstvo ne bi stajalo na putu europskim zemljama da unaprijede europsku integraciju pomoću zajedničke vojske.⁶⁹ Upravo je britansko nesudjelovanje bilo razlog zašto se Nizozemska pridružila naknadno, iako su ostale zemlje Beneluxa oklijevale pristupiti pregovorima.⁷⁰

Prvi korak k postizanju cilja je osiguravanje uzajamne pomoći država članica u slučaju agresije prema jednoj od njih. Europska vojska treba se sastojati od kopnenih i zračnih divizija sastavljenih od po 13.000 vojnika - 14 francuskih divizija, 12 njemačkih, 11 talijanskih i 3 divizije iz Belgije, Nizozemske i Luksemburga.⁷¹ Na ovaj način, Njemačka bi imala svoje vojnike, ali ne bi mogla imati svoju vojsku.

3.3. Odnosi sa Sjedinjenim Američkim Državama

Sjedinjene Američke Države imale su mnogo motiva za jačanje europske integracije. Prema istaknutom norveškom povjesničaru Geiru Lundestandu motive možemo razvrstati u pet skupina: američki model, učinkovita Europa, smanjeni američki teret, smanjenje utjecaja SSSR-a i pitanje njemačke kontrole⁷².

Američki model zasnovan je na federativnom ustroju s političkom demokracijom i slobodnim tržištem. Brojni američki dužnosnici smatrali su kako bi temelj europske integracije trebao počivati na američkom modelu. Usko povezano s američkim modelom nastala bi učinkovitija Europa, ne samo na ekonomskom spektru nego i na političkom planu. U svojem govoru general Eisenhower⁷³ navodi da bi Europa bila učinkovitija ukoliko ne bi imala teritorijalne granice. Učinkovitija Europa doprinijela bi olakšanju odnosa SAD-a s Europom te bi se moglo razviti učinkovito partnerstvo. Smanjenje američkog tereta obrane od komunizma i potencijalne

⁶⁹ Gavin V.; *What kind of Europe within the Atlantic Community? Britain and the European Defence Community 1950 – 1954*; str. 148.

⁷⁰ Atticciati M.; *The European Defence Community: an impossible compromise*, 2022., str. 6.

⁷¹ Deschaux-Dutard D.; *Perspectives around the European Defence Community : what can history tell us about European defence?*; str.2.

⁷² Lundestat G.; *The United States and Western Europe since 1945: From „Empire“ by Invitation to Transatlantic Drift*; Oxford University Press, 2003.; str.: 86.-87.

⁷³ Dwight David Eisenhower (14. listopada 1890. –28. ožujka 1969.) bio je američki general, političar i predsjednik SAD-a u razdoblju od 1952. do 1956. godine.

dominacije Sovjetskog saveza, značajno bi se smanjilo ukoliko bi Europa imala svoju obranu koju je kroz Europsku obrambenu zajednicu bilo zajamčeno. Iako je Europa favorizirala američku vojnu pomoć i vojna jamstva, Eisenhower je davao snažnu potporu EOZ kako bi se smanjila prisutnost američkih trupa u Europi. Također, Eisenhower je smatrao kako će ujedinjena Europa biti konačni kraj prijetnje miru te da bi se na taj način istočna Europa mogla odvojiti od sovjetske kontrole. Posljednji, ali ključni motiv za američko promicanje europske integracije bila je potreba integriranja Njemačke sa Zapadnom Europom. Washington je smatrao rekonstrukciju zapadne Njemačke nužnim korakom za ujedinjenje Europe, no ipak potpuna neovisnost Njemačke nije bila moguća. Još za vrijeme rasprava o EOZ, u srpnju 1954. godine Eisenhower u razgovorima s Churchillom naglašava kako „ne možemo priuštiti gubitak Njemačke, iako bi time trebali izgubiti Francusku.“⁷⁴

Pariz se snažno protivio pristupanju Njemačke u NATO savez. Ipak, izbijanjem Korejskog rata, Truman je u rujnu 1950. godine na sastanku ministara vanjskih poslova NATO-a u New Yorku zaključio kako su njemački vojni resursi potrebni. Zamisao rekonstrukcije Njemačke bila je ostvariva putem EOZ koji bi bio povezan s NATO. Sve članice EOZ, osim Zapadne Njemačke bile bi i članice NATO-a jer Pariz nije bio voljan pristati na izravno pristupanje Njemačke u NATO. Francuska skupština isprva je odbila ratificirati Ugovor o osnivanju EOZ i na Badnjak 1954. odbila ulazak Njemačke u NATO, no nekoliko dana kasnije, 30. prosinca, francuska nacionalna skupština ipak je odobrila ulazak Njemačke u NATO.⁷⁵

Protokol o odnosima između Europske obrambene zajednice i Sjeveroatlantske Organizacije dodanim uz Ugovor o osnivanju Europske obrambene zajednice namijenjen je kako bi se izbjeglo preklapanje funkcija dvije organizacije. Time je uređeno da će se održavati zajedničke sjednice organizacije o pitanjima koja se tiču zajedničkih ciljeva, odnosno u slučaju prijetnje teritorijalnoj cjelovitosti, političkoj neovisnosti i sigurnosti država članica EOZ ili NATO ili prijetnjama postojanja organizacija predviđene su zajedničke konzultacije radi rješavanja kriznih situacija. Nadalje, suradnja između organizacija ojačana je odredbom Protokola koja navodi kako će pripadnici Europskih obrambenih snaga biti članovi stožera čim obrambene snage budu stavljene pod zapovjedništvo zapovjednika odgovornog NATO-u. Navedeni Protokol nije stupio na snagu.⁷⁶

⁷⁴ Ibid.; str. 87.-91.

⁷⁵ Ibid.; str. 82.

⁷⁶ Čl.1., 3. i 5. Protokola o odnosima između Europske obrambene zajednice i Sjeveroatlantske Organizacije

4. EUROPSKA OBRAMBENA ZAJEDNICA

4.1. Ugovor o osnivanju Europske obrambene zajednice

Ugovor o osnivanju Europske obrambene zajednice potpisan je 27. svibnja 1952. godine u Parizu i sastoji se od ukupno 132 članka kojim se propisuju osnovna načela Zajednice i Europske vojske. Odredbama Ugovora dodano je i osam protokola⁷⁷.

Ugovorne stranke ovim su Ugovorom uspostavile Europsku obrambenu zajednicu koja je bila nadnacionalnog karaktera te se sastoji od zajedničkih institucija, zajedničkih oružanih snaga i zajedničkog proračuna.⁷⁸ Ugovorom je propisano kako su ciljevi Zajednice isključivo obrambeni te kako će Zajednica osigurati sigurnost država članica od bilo kakve agresije sudjelovanjem u obrani Zapada u okviru Sjevernoatlantskog ugovora. Stavak 2. istog članka sadrži klauzulu o zajedničkoj obrani, odnosno, navodi kako se napad na bilo koju članicu u Europi ili protiv Europskih obrambenih snaga smatra oružanim napadom na sve države članice.⁷⁹ Time Ugovor obvezuje članice na međusobnu suradnju s ciljem jačanja kolektivne obrane naglašavajući takvu suradnju klauzulom o međusobnoj pomoći.

Osnovna značajka EOZ bilo je udruživanje nacionalnih snaga država članica u zajedničku vojsku.⁸⁰ Ugovor propisuje da niti jedna država članica ne smije novačiti ni održavati nacionalne oružane snage, izuzev nacionalnih oružanih snaga namijenjenih raspoređivanju na neeuropskim teritorijima nad kojima je europska država preuzela odgovornost pomoći domaćim jedinicama svojim sudjelovanjem.⁸¹ Dakle, radi se o tome da europske države koje imaju kolonije i dalje mogu zadržati nacionalne vojske koje smiju koristiti izvan europskog teritorija.

Naime, prvih 18. članaka Ugovora propisivalo je načela na kojima će EOZ biti utemeljena, odnosno temelj Zajednice bio bi njezin nadnacionalni karakter, osnivanje zajedničkih institucija, integrirana obrana i financiranje.

⁷⁷ Vojni protokol, Protokol o nadležnosti, Protokol o nadležnosti Zakon o vojnom kriminalu, Financijski protokol, Protokol u vezi s naknadama civilnog i vojnog osoblja i njihova prava na mirovinu, Protokol o Velikom Vojvodstvu Luksemburga, Protokol o odnosima između Organizacija Europske obrambene zajednice i Sjevernoatlantskog ugovora i Protokol o jamstvima između Europske obrambene zajednice i Sjevernoatlantskog ugovora Organizacija.

⁷⁸ Salmon T., Sir Nicoll W.; *Building European Union: A documentary history and analysis* u *Manchester University Press*; str. 52.

⁷⁹ Čl. 2. Ugovora o osnivanju Europske obrambene zajednice

⁸⁰ Gaddis J.L.; *op.cit.* u bilj.53.; str. 170.

⁸¹ Čl. 9. i 10. Ugovora o osnivanju Europske obrambene zajednice

Ugovor o osnivanju EOZ propisuje institucionalne i organizacijske elemente Zajednice koja se sastoji od devet članova Komesarijat, Vijeća Ministara i parlamentarne skupštine. Njemačke divizije, koje se sastoje od 12.500 vojnika, ne smiju brojčano premašiti jednu trećinu ukupnog broja vojnika. Također, Njemačka ne bi imala Ministra obrane ni glavno zapovjedništvo.⁸²

4.2. Institucije Europske obrambene zajednice

4.2.1. Komesarijat

Komesarijat je predviđen kao tijelo s izvršnim i nadzornim ovlastima.⁸³ Člankom 20. stavkom 2. istaknut je nadnacionalni karakter Komesarijata odredbom kako članovi Komesarijata neće tražiti niti prihvaćati upute od niti jedne Vlade. Prema odredbama Ugovora, Komesarijat se sastoji od devet članova izabranih na temelju njihove stručnosti. Članove komesarijata sporazumno imenuju Vlade država ugovornica na razdoblje od šest godina. Ugovor navodi da će članovi koji su prvi puta imenovani nakon stupanja Ugovora na snagu obnašati dužnosti tijekom razdoblja od tri godine nakon imenovanja, a nakon proteka navedenog razdoblja provodit će se ponovno imenovanje. Nakon toga, jedna trećina članova Komesarijata bit će imenovana svake dvije godine.⁸⁴

Ugovor predviđa razdiobu dužnosti između članova i Predsjednika. Članovi Komesarijata među sobom biraju Predsjednika čiji mandat traje četiri godine uz mogućnost reizbora. Glavna zadaća Predsjednika bila bi koordinacija dužnosti članova tijela i osiguravanje izvršenja odluka. Odluke Komesarijata obvezujuće su u svim svojim dijelovima i donose se relativnom većinom glasova te se niti jedna odluka ne može donijeti s manje od četiri glasa. Također, propisan je i kvorum od najmanje pet članova. Odlučujuće glasove donosi Predsjednik. Suradnja Komesarijata i Vijeća ministara osigurana je odredbom kojom se nalaže kako će razmjenjivati podatke i održavati uzajamne konzultacije. Također, Komesarijat će izvještavati Vijeće u periodičkim intervalima, a Vijeću se predviđa mogućnost traženja podataka od Komesarijata.⁸⁵

Komesarijatu na raspolaganju stoji civilno i vojno osoblje s ciljem izvršavanja dodijeljenih zadaća prema Ugovoru.⁸⁶ Kako bi mogao izvršavati svoje zadaće, Ugovor je predviđao

⁸² Dinan D., *op.cit.* u bilj.45. str. 60.

⁸³ Čl.19. Ugovora o osnivanju Europske obrambene zajednice

⁸⁴ Čl.20. i 21. Ugovora o osnivanju Europske obrambene zajednice

⁸⁵ Čl. 29. Ugovora o osnivanju Europske obrambene zajednice

⁸⁶ Čl. 30. Ugovora o osnivanju Europske obrambene zajednice

donošenje obvezujućih odluka i preporuka. Razlika u ovim obvezujućim aktima je što su odluke obvezivale u svim svojim dijelovima, a preporuke samo u pogledu ciljeva. Također, Komesarijat je bio ovlašten davati neobvezujuća mišljenja.⁸⁷

4.2.2. Skupština

Skupština Europske zajednice za ugljen i čelik ujedno je i Skupština Europske obrambene zajednice, odnosno Ugovor o osnivanju EOZ navodi kako je Skupština predviđena Ugovorom o osnivanju Europske zajednice za ugljen i čelik te se poziva na članke 20. i 21. navedenog Ugovora.⁸⁸ Savezna Republika Njemačka, Francuska i Italija imale bi po tri dodatna delegata u Skupštini⁸⁹ vezano uz pitanja koja se odnose na EOZ jer je njihov doprinos zajedničkoj europskoj vojsci trebao biti najveći. Ugovor predviđa kako će, u roku od jedne godine, Skupština proučiti stvaranje Skupštine Europske obrambene zajednice na demokratskoj osnovi. Skupština je zamišljena kao prijelazna organizacija te će ju zamijeniti konačna organizacija koja je sposobna činiti jedan od elemenata konačne federalne ili konfederalne strukture. Nastavno na navedeno, Ugovor predviđa kako se Skupština temelji na načelu diobe vlasti te propisuje dvodomni predstavnički sustav. Zadatak Skupštine bio je i razmatranje problema koje uzrokuje postojanje različitih organizacija i njihovo moguće integriranje u okvir europske federacije ili konfederacije. Prijedlozi Skupštine morali su se dostaviti Vijeću unutar roka od šest mjeseci od dana preuzimanja svojih ovlasti. Nakon što Vijeće donese mišljenja, Predsjednik Skupštine morao bi prijedloge zajedno s mišljenjem Vijeća proslijediti Vladama država članica koje su obvezane u roku od tri mjeseca od primitka sazvati konferenciju i ispitati navedene prijedloge.⁹⁰

Skupština se sastaje jednom godišnje na redovnoj sjednici posljednjeg utorka u listopadu, a na zahtjev Komesarijata, Vijeća, predsjednika Skupštine ili većine njezinih članova može se sazvati izvanredna sjednica. Nadalje, Vijeće ili država članica može sazvati izvanrednu sjednicu Skupštine ukoliko Komesarijat ne postupi prema pozivu dvotrećinske većine Vijeća da

⁸⁷ Čl. 27. Ugovora o osnivanju Europske obrambene zajednice

⁸⁸ **Čl.20. Ugovora o osnivanju Europske zajednice za ugljen i čelik:** „Skupština, sastavljena od predstavnika naroda država članica Zajednice, vršit će nadzorne ovlasti koje su joj dodijeljene ovim Ugovorom.“

Čl.21 Ugovora o osnivanju Europske zajednice za ugljen i čelik: „Skupštinu će činiti delegati koji će biti parlamentari svake države članice pozvani da jednom godišnje imenuju među svojim članstvom ili koji će biti birani izravnim putem općim pravom glasa, prema postupku koji odredi svaka pojedinačna Visoka ugovorna stranka.“

⁸⁹ Čl. 33. Ugovora o osnivanju Europske obrambene zajednice

⁹⁰ Čl. 38. Ugovora o osnivanju Europske obrambene zajednice

poduzme mjeru koja je u okviru nadležnosti tog tijela. Članovi Komesarijata i Vijeća mogu prisustvovati svim sjednicama Skupštine i biti saslušani na njihov zahtjev. Predsjednik Komesarijata, ili članovi koje odredi imali su pravo obratiti se Skupštini, a Komesarijat je bio dužan, usmeno ili pismeno, odgovoriti na postavljena pitanja koja postavlja Skupština ili njezini članovi.⁹¹

Komesarijat svake godine podnosi Skupštini opće izvješće o svojem radu i aktivnostima. Ako Skupština podnese prijedlog za izglasavanje nepovjerenja u vezi s radom Komesarijata, o takvom prijedlogu može se glasovati samo nakon razdoblja od najmanje tri dana nakon podnošenja takvog prijedloga, a glasovanje će biti javno. Ako prijedlog za nepovjerenje usvoji dvije trećine članova koji su prisutni i glasuju, što predstavlja većinu od ukupnog broja članstva, članovi Komesarijata daju ostavku, ali nastavljaju obavljati tekuće poslove do određivanja njihove zamjene.⁹²

4.2.3. Vijeće ministara

Vijeće ministara tijelo je sa zadatkom usklađivanja aktivnosti Komesarijata s politikama Vlada država članica. Ono može donositi odluke i direktive koje je Komesarijat dužan pribaviti prije donošenja odluka ili preporuka. Odluke se donose običnom većinom glasova država članica.⁹³

Vijeće ministara čine predstavnici država članica, odnosno svaka država članica imenuje člana svoje Vlade, a umjesto kojega može sudjelovati i njegov zamjenik. Predsjedavanje Vijećem obavlja se na razdoblje u trajanju od tri mjeseca, rotirajući se prema abecednom redu država članica.⁹⁴ Vijeće se sastaje koliko je potrebno, no minimalno svaka tri mjeseca. Sastaje se na poziv Predsjednika, na inicijativu Predsjednika, jednog od članova ili Komesarijata.⁹⁵

Ugovor detaljnije određuje i sustav glasovanja unutar Vijeća. Ukoliko Ugovor zahtijeva suglasnost ili odluku Vijeća običnom većinom, takva odluka smatrat će se donesenom ako je za glasovala apsolutna većina zastupnika država članica ili u slučaju jednake podjele glasova, glasovima predstavnika država članica koji zajedno stavljanju na raspolaganje Zajednici najmanje dvije trećine ukupnih doprinosa. Broj glasova bio je povezan s financijskim

⁹¹ Čl.34., 35. i 46. Ugovora o osnivanju Europske obrambene zajednice

⁹² Čl. 36. Ugovora o osnivanju Europske obrambene zajednice

⁹³ Čl. 39. Ugovora o osnivanju Europske obrambene zajednice

⁹⁴ Čl. 40. Ugovora o osnivanju Europske obrambene zajednice

⁹⁵ Čl. 41. Ugovora o osnivanju Europske obrambene zajednice

doprinosom svake države članice. Ukupni doprinosi računaju se prema prosjeku između financijskih doprinosa plaćenih u prethodnoj fiskalnoj godini i postotka vojnika koji čine europsku vojsku na prvi dan tekućeg polugodišta. Do potpunog formiranja vojske, Ugovor određuje prosječne doprinose.⁹⁶ Kada Ugovor zahtijeva suglasnost ili odluku Vijeća kvalificiranom većinom, odluka će se smatrati donesenom ukoliko je takva većina postignuta: ili ako takva većina uključuje glasove predstavnika država članica koji zajedno stavljanju na raspolaganje najmanje dvije trećine ukupnih doprinosa država članica ili ako dobije glasove pet predstavnika država članica. Kada Ugovor zahtijeva suglasnost ili odluku Vijeća jednoglasno, suglasnost će biti dana, odnosno odluka će biti donesena ako je odobre glasovi svih prisutnih članova u Vijeću. Države članice koje se suzdrže pri donošenju odluke ne sprječavaju usvajanje takve suglasnosti ili odluke. Odluke koje Vijeće donosi jednoglasno su one o izmjeni teksta vezano uz utvrđivanje organizacije, veličine i strukture snaga, kao i one o izmjeni i planu uspostavljanja obrambenih snaga.⁹⁷

Ugovor predviđa da će Vijeće ministara sazvati zajednički sastanak s Vijećem Sjevernoatlantskog saveza. Odluke koje se donosu jednoglasno tijekom zajedničkih sastanaka dva Vijeća, obvezuju institucije Zajednice. Nadalje, Protokol o odnosima NATO saveza i EOZ predviđao je odluke koje bi Vijeće donosilo jednoglasno.⁹⁸

4.2.4. Sud

Glavna zadaća Suda bila bi osigurati vladavinu prava u tumačenju i primjeni Ugovora i provedbenih propisa. Sud EOZ je Sud pravde uspostavljen Ugovorom o osnivanju Europske zajednice za ugljen i čelik. Sud je nadležan za razmatranje žalbi na odluke ili preporuke Komesarijata, država članica, Vijeća ili Skupština na temelju nedostataka pravne nadležnosti, proceduralnih povreda ili povrede vladavine prava u vezi s primjenom prava te u vezi s zlouporabom ovlasti. Žalba se Sudu mora podnijeti u roku od mjesec dana nakon objave odluka ili preporuka. Također, Sud je ovlašten poništiti odluke Skupštine na prijedlog države članice ili Komesarijata zbog bitnih povreda postupka ili na temelju nedostataka zakonske ovlasti za postupanje u roku od mjesec dana od objave dotične odluke Skupštine. Žalba ne obustavlja

⁹⁶ Prosječni doprinosi: Njemačka 3, Francuska 3, Italija 3, Belgija 2, Nizozemska 2, Luksembourg 1

⁹⁷ Čl. 43., 43. bis, 44. Ugovora o osnivanju Europske obrambene zajednice

⁹⁸ Čl. 47. i 48. Ugovora o osnivanju Europske obrambene zajednice

izvršenje odluke ili preporuke, no ako okolnosti zahtijevaju Sud može narediti obustavu ili kakvu drugu potrebnu privremenu mjeru.⁹⁹

Presude Sud izvršne su na teritorijima država članica, a izvršenje mora biti u skladu s važećim zakonima države. Nije potrebna niti jedna druga radnja država, već samo provjera vjerodostojnosti presude što je u opsegu djelatnosti ministra kojeg je za tu svrhu odredila svaka od Vlada.¹⁰⁰

4.2.5. Završne odredbe

Člankom 128. Ugovora navodi se kako se Ugovor sklapa na razdoblje od 50 godina od dana stupanja na snagu. Nastavno na navedenu odredbu, člankom 132. navodi se da Ugovor stupa na snagu na dan polaganja isprava o ratifikaciji zadnje države koja je ispunila takvu formalnost. No, u slučaju da nisu sve isprave o ratifikaciji pohranjene u roku od šest mjeseci nakon potpisivanja Ugovora, Vlade država koje su ratificirale Ugovor međusobno će se posavjetovati o daljnjim mjerama. Dakako, Ugovor će biti ratificiran i njegove odredbe će se primjenjivat u skladu s ustavnim pravilima svake države članice. Isprave o ratifikaciji pohranjuju se u arhivu Vlade Francuske Republike koja je dužna obavijestiti ostale članice o polaganju isprava o ratifikaciji ostalih članica. Ugovor ostavlja mogućnost pristupanja novih članica Zajednici, o čemu bi odlučivalo Vijeće nakon prikupljenog mišljenja jednoglasno. U slučaju pristupanja novih članica, dan pristupanja smatra se dan kada je Vlada zaprimila dokument o pristupanju.

4.2.6. Članak 38.

Među odredbama Ugovora, ističe se naknadno sastavljena odredba članka 38. koja se odnosi na potrebu stvaranja federalne ili konfederalne strukture za Europu, čime se implicira potreba za Ustavom.¹⁰¹ Talijanski vođa Europskog federalističkog pokreta (*Movimento Federalista Europeo* – MFE) Altiero Spinelli bio je autor Manifesta Ventotene¹⁰² iz 1941. godine koji je

⁹⁹ Čl. 51., 52., 53., 58., 59. Ugovora o osnivanju Europske obrambene zajednice

¹⁰⁰ Čl. 66. Ugovora o osnivanju Europske obrambene zajednice

¹⁰¹ Gavin V.: *op.cit.* u bilj. 35.; str. 78.

¹⁰² Manifest Ventotene politički je dokument iz 1941. godine kojeg su napisali Altiero Spinelli i Ernesto Rossi. Manifest promiče ideju ujedinjenja europskih država u jedinstvenu nadnacionalnu europsku federaciju. Dokument se ujedno smatra i jednim od osnivačkih tekstova Europske Unije.

pozivao na stvaranje „Sjedinjenih Država Europe“ temeljenih na republikanskom ustavu federalnih zemalja. Spinelli, nakon razgovora s talijanskim predstavnikom na Konferenciji EOZ Matteom Lombardom, predlaže da Ugovor o osnivanju EOZ uvede dvodomno zakonodavno tijelo te smatra da europska vojska mora biti osnovana na temeljima europske ustavne države. U listopadu 1951. godine talijanska Vlada poslala je memorandum Konferenciji EOZ kojim sugerira kako EOZ ne bi trebao imati jednaki organizacijski okvir kao EZUČ „budući da se nadležnosti EOZ-a nisu mogle ograničiti na vojna pitanja, već su se prelile i na političku i ekonomsku domenu. Organizacija može funkcionirati samo ako su njezine nadnacionalne, odnosno konfederalne ovlasti dovoljno razvijene.“ Francuska Vlada također je smatrala da je stvaranje zajedničke političke vlasti prirodna posljedica EZUČ.¹⁰³

Takva odredba bila je temelj za buduću političku organizaciju EOZ. Prvim stavkom propisuje se kako je zadaća privremene Skupštine EOZ da ispita ustav i nadležnosti stalne i demokratske skupštine te da bi takva *ad hoc* skupština trebala stvoriti federalnu ili konfederalnu strukturu koja se temelji na načelu diobe vlasti, posebno uzevši u obzir dvodomni predstavnički sustav. Stavkom drugim propisano je da će *ad hoc* skupština podnijeti svoje izvješće Vijeću ministara u roku od šest mjeseci, a nakon čega bi države članice imale tri mjeseca da prouče prijedlog i sazovu konferenciju.¹⁰⁴

Konferencijom u Briselu koja je održana od 19. do 22. kolovoza 1954. godine izbrisana je odredba. Prema mišljenju tadašnjeg Predsjednika Vijeća ministara Francuske Pierre Mendès France¹⁰⁵ takva odredba je neprihvatljiva jer navodi: “Vrlo je važno da budućnost ostane otvorena i da ne postanemo vezani na političkoj razini oko pitanja Europske Zajednice, osim oko pitanja demokratske skupštine.” Takvom mišljenju prethodio je govor Winstona Churchilla 14. srpnja 1954. u Donjem domu britanskog parlamenta koji navodi kako mu je žao što laburistička vlada nije prihvatila poziv da sudjeluje u izgradnje Europske obrambene zajednice te da bi se na taj način mogao dogovoriti projekt manje federalističke prirode unutar kojeg bi i Velika Britanija mogla sudjelovati.¹⁰⁶ Također, London je, u osnivanju Europske obrambene zajednice, uvidio i mogućnost povlačenja SAD-a iz Europe te su iz toga razloga davali čvrstu, ali istovremeno i diskretnu podršku osnivanju Zajednice. Velika Britanija iskazuje potporu Protokolu, kojeg je iznio Mendès France na Briselskoj Konferenciji, kojim se ukida navedeni

¹⁰³ Griffiths, R.T., *op.cit.* u bilj. 21, str. 64.-66.

¹⁰⁴ *Ibid.*; str. 63.-64.

¹⁰⁵ Pierre Isaac Isidore Mendès France (11. siječnja 1907. – 18. listopada 1982.) bio je član Radikalne Stranke (“*Parti radical*”) te je u razdoblju od 16. lipnja 1954. Do 23. veljače 1955. godine obnašao funkciju Predsjednika Vijeća Ministara.

¹⁰⁶ Gavin V.; *op.cit.* u bilj. 69.; str. 152.

članak 38. Ugovora o osnivanju EOZ, no ostale zemlje potpisnice ne podržavaju takav Protokol, prvenstveno iz razloga što su već ratificirale Ugovor bez Protokola.¹⁰⁷

4.3. Ratifikacija Ugovora

Savezna Republika Njemačka prva je ratificirala navedeni Ugovor. 19. ožujka 1953. godine. Njemački “Bundestag¹⁰⁸” odlučuje s ukupno 224 glasa za i 165 glasa protiv. Takvu odluku potvrđuje 15. svibnja iste godine i “Bundesrat¹⁰⁹”. Nadalje, Ugovor ratificiraju Nizozemska (23. srpnja 1953. godine s 75 glasova za naspram 11 protiv), Belgija (26. studenog 1953., 148 naspram 49) Luksemburg (7. travnja 1954. 46 potvrdna glasa i 4 protiv).¹¹⁰ Iako predstavljen u Parlamentu 6. travnja 1954. godine, talijanski premijer Signor Scelba¹¹¹ ne određuje da je pitanje ratifikacije potrebno donijeti u ubrzanom postupku, nego određuje da će se odlučiti kada Francuska potvrdi Ugovor, kalkuirajući na povoljno rješavanje Tršćanskog pitanja¹¹². Talijanska je Vlada ratifikaciju pokušala iskoristiti u pregovorima oko pitanja grada Trsta¹¹³ koji je u tome trenutku bio pod međunarodnom kontrolom zbog spora između Italije i Jugoslavije. Ipak, propast EOZ nastupa kada Narodna Skupština Francuske 30. kolovoza 1954. godine odbacuje Ugovor s 319 glasa protiv osnivanja Europske obrambene zajednice. Ukupno 264 glasa bila su u korist ratifikacije Ugovora.¹¹⁴

4.4. Razlozi francuskog povlačenja

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ Bundestag je njemački parlament i jedino ustavotvorno tijelo na saveznoj razini Njemačke. Ono predstavlja zakonodavnu vlast te u svojem 2. sazivu (1953. – 1957.) broji ukupno 487 zastupnika. Bundestag ima funkciju parlamentarnog nadzora nad radom njemačke Vlade („*Bundesregierung*“) i izvršne vlasti, te nadzire upotrebu njemačke vojske („*Bundeswehr*“).

¹⁰⁹ Bundesrat, odnosno Savezno vijeće Drugi je dom Saveznog parlamenta Njemačke. Ono zastupa interese zemalja, daje suglasnost na zakone koje donosi Bundestag i ima pravo veta na neke njegove odluke.

¹¹⁰ C.N.J.; *The European Defence Community: Problems of Ratification* u *The World Today* vol.10.No.8. (kolovoz 1954.); Royal Institute of International Affairs; str.326.; dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/40392750>

¹¹¹ Signor Mario Scelba (5. rujna 1901. - 29. listopada 1991.) bio je talijanski demokršćanski političar i Premijer Italije od 10. veljače 1954. do 22. lipnja 1955.

¹¹² Grad Trst bio je protektorat pod nadzorom i jamstvom Ujedinjenih Naroda te je osnovan sklapanjem Mirovnog ugovora Italije i Jugoslavije 1947. Slobodni teritorij Trsta.

¹¹³ Atticciati M; *op.cit.* u bilj. 70.; str. 7.

¹¹⁴ CVCE, European Navigator, Deschamp É: The refusal to ratify the EDC Treaty, 2016.; dostupno na: http://www.cvce.eu/obj/the_refusal_to_ratify_the_edc_treaty-en-83f51f0b0c72-4137-a587-1c50bcab9ae1.html

U razdoblju od 1946. do 1954. godine Francuska je suočena s pokretom otpora u svojoj koloniji Vijetnamu. Radi borbe protiv francuske kolonijalne vlasti osnovan je u svibnju 1941. godine Viet-minh,¹¹⁵ a najveći utjecaj imala je Komunistička partija Vijetnama pod vodstvom Hồ Chí Minh¹¹⁶ i Võ Nguyên Giáp. Rat je završio porazom Francuske i potpisivanjem mirovnog sporazuma u Ženevi 1954. Takva situacija pokazala je kako su Francuskoj potrebni svi resursi za osiguranje protiv pobunjenih kolonija.

Također, Francuska se ne slaže s ponovnom militarizacijom Njemačke te kako Robert Schuman navodi još 1949. godine "Njemačka nema vojsku i ne smije ju imati. Njemačka nema oružje i ne smije ga imati." 1952. godine protivnik militarizacije Njemačke, ali i osnivanja EOZ, Charles de Gaulle ističe " U zbrci s osvojenim narodima, Njemačkom i Italijom, Francuska mora odustati od svojih ljudi, oružja, novca..." Ovo ponižavanje joj se nanosi u ime jednakih prava, da se može smatrati da Njemačka nema vojsku dok obnavlja svoju vojnu snagu. Naravno, Francuska, među svim velikim nacijama koje danas imaju vojsku, jedina je izgubila svoju."¹¹⁷ De Gaulle je bio veliki protivnik EOZ-a i remilitarizacije Njemačke smatrajući kako bi takav pristup značajno oslabio položaj Francuske.

Nakon potpisivanja Ugovora ostale zemlje ugovornice pristupile su procesu ratifikacije, no u Francuskoj Narodnoj skupštini dolazi do otpora iz straha od njemačke nadmoći unutar EOZ i ponovnog naoružanja Njemačke smatrajući kako je prošlo premalo vremena od završetka Drugog svjetskog rata. Francuski političari bili su zabrinuti zbog gubitka nacionalne suverenosti u vojnim pitanjima, posebno vezano uz rat u Indokini i ostalih obveza prema svojim kolonijama. Francuska se oduvijek smatrala velikom svjetskom silom te se ideja stavljanja vojnih snaga pod zajedničko zapovjedništvo nadnacionalne zajednice smatralo gubitkom vlastitog državnog suvereniteta. Unatoč naporima Schumana da dokaže kako je EOZ u nacionalnom francuskom interesu, ali i interesu Sjevernoatlantskog saveza, podrška njegovoj politici u Skupštini bila je mala.

Tijekom 1951. godine došlo je do političkog prestrujavanja koje je poslužilo kao potkopavanje parlamentarne potpore. Dolaskom velikog broja Gaulista okupljenih u pokretu Okupljenje francuskog naroda (*Rassemblement du peuple français – RPF*), u Narodnu skupštinu,

¹¹⁵ Viet-minh skraćeni je naziv za Ligu za neovisnost Vijetnama (Việt Nam Độc lập Đồng minh Hội).

¹¹⁶ Hồ Chí Minh (19. Svibnja 1890. – 2. Rujna 1969.) vijetnamski je državnik te je potkraj 1920. godine bio jedan od osnivača Francuske komunističke stranke. 1923. godine prognan je iz Francuske nakon čega dolazi u Hong Kong i predsjedava osnivačkom skupu Komunističke partije Vijetnama te ga francuske kolonijalne vlasti osuđuju na smrt u odsutnosti. 1931. godine ilegalno dolazi u Vijetnama gdje osniva Viet-minh.

¹¹⁷ C. de Gaulle, *Discours et messages*, ii: *Dans l'attente 1946 – 1958*; Pariz; 1970; str. 524.

suzdržavali su se od glasovanja za imenovanje Premijera kako bi onemogućili formiranje Vlade što bi doprinijelo njihovom cilju – slomu Četvrte Republike. Međutim, u ožujku 1952. godine 27 zastupnika RPF-a odvojilo se od stranke i pristalo glasati za Pinaya kao premijera koji nije snažno inzistirao na osnivanju EOZ. Osim Gaulista, ostale stranke najavile su svoje protivljenje Ugovoru te je, u listopadu 1952. godine, Radikalna stranka, predvođena Daladierom i Herriotom, iznijela stav kako je neprihvatljiva odredba o težini glasovanja u Vijeću koja ovisi o veličini financijskih i vojnih doprinosa smatrajući kako Francuska ne bi mogla držati u okviru europske vojske toliki broj vojnika kao Njemačka zbog svojih prekomorskih obveza te bi se na taj način posredno ograničila francuska kolonijalna politika. Također, Radikali osuđuju što je Velika Britanija zauzela status promatrača te se nije upustila u pregovore. Nasuprot stajalištima Gaulista i Radikala, Socijalistička stranka (*Parti socialiste - PS*), centralistička stranka Rene Plevena (*Union démocratique et socialiste de la Résistance – UDSR*) i Narodni republikanski pokret predvođen Robertom Schumanom (*Le Mouvement républicain populaire – MRP*) ostali su pristaše plana¹¹⁸ i težili osnivanju EOZ-a. UDSR i MRP smatrali su kako će EOZ osigurati dugoročnu stabilnost odnosa u Europi te da bi postizanju toga cilja doprinijela zajednička nadnacionalna vojska europskih zemalja.

Washington je i dalje ostao veliki zagovornik stvaranja europske vojske, no što su Amerikanci vršili snažniji pritisak za ratifikaciju to je doprinijelo većem otporu francuskih dužnosnika. Kako su se izgledi za EOZ smanjivali, Francuska je Vlada zahtijevala veće ustupke od SAD-a, poput financiranja francuskog naoružavanja i izdašnije pomoći u ratu u Indokini. Tijekom jeseni 1952. godine ministar obrane Plevén vodio je pregovore s Washingtonom oko financiranja francuske obrambene industrije u prekomorskim područjima, nakon čega je State Department objavio kako će plan pomoći biti manji od očekivanih 650 milijuna dolara. Plevén je tvrdio kako Amerika potkopava francusku obrambenu industriju¹¹⁹, ali i kako takva odluka ne doprinosi ratificiranju Ugovora.

U prosincu 1952. godine dolazi do pada Vlade Antoinea Pinaya te 7. siječnja 1953. radikalni René Mayer preuzima premijersku dužnost te ponovno postavlja pitanje revizije Ugovora o osnivanju EOZ.¹²⁰ Francuska vlada protivi se primjeni članka 13. koji je zahtijevao odobrenje i Vijeća EOZ i SACEUR-a¹²¹ prije nego što se francuske trupe mogu povući iz inozemstva. Početkom godine francuska Vlada donosi dopunske protokole uz Ugovor kako bi osigurala

¹¹⁸ Gaddis J.L.; *op.cit.* u bilj. 53; str. 171.-173.

¹¹⁹ *Ibid.*; str. 173.

¹²⁰ *Ibid.*; str. 176.-177.

¹²¹ SACEUR: Vrhovni zapovjednik savezničkih snaga u Europi te druga najviša vojna pozicija unutar NATO-a.

ratifikaciju. Nadalje, zalažu se za glasačka prava koja ne bi bila uvjetovana financijskim i vojnim doprinosima.¹²² Najznačajniji protokol odnosio se da se pitanje Saara riješi te da se uspostave čvršći odnosi s Velikom Britanijom time što bi Britanija imala mogućnost sudjelovati u radu Komesarijata, Vijeća i Skupštine, ali bez prava glasa, uz obvezu da ostave svoje vojne snage u Europi za vrijeme trajanja Ugovora. Velika Britanija takav je prijedlog odbacila.¹²³ Francuski protokoli nisu bili prihvaćeni.

U nastojanju da ubrza francusku odluku o sudbini EOZ, Washington u travnju 1953. godine osigurava milijardu dolara financijske pomoći za francusko naoružanje i pomoć u ratu u Indokini.¹²⁴ Niti takva pomoć ni pritisak nisu bili dovoljni da francuska skupština ratificira Ugovor o osnivanju EOZ.

Razvoj Europske obrambene zajednice i proces ratifikacije usporava se Staljinovom smrću u ožujku 1953. godine jer Zapad to vidi kao priliku da se poboljšaju odnosi s Istokom. Nova politička struktura odnosa dovela je do privremenog odgađanja odluka vezanih uz EOZ.

Narodni republikanski pokret iznimno se zalagao za ratifikaciju Ugovora koji bi, kako su smatrali, bio korak prema federalnom uređenju Europe te najbolji način za sprječavanje jačanja njemačkog nacionalizma. Suprotno tomu, Gaulisti, predvođeni Charles de Gaulleom, poticali su nacionalizam te su smatrali problematičnim pitanje predaje nacionalnog suvereniteta, dok se Komunistička partija Francuske (*Parti communiste français - PCF*) protivila ponovnom njemačkom naoružavanju i europskoj integraciji.¹²⁵ Nakon dvije godine rasprave, 30. kolovoza 1954. francuski parlament odbio je ratificirati Ugovor o osnivanju EOZ.

¹²² *Ibid.*; str. 180.

¹²³ *Ibid.*; str. 180.-181.

¹²⁴ *Ibid.*; str. 181.

¹²⁵ CVCE, European Navigator, Deschamp É.; *op.cit.* u bilj. 114.

5. EUROPSKA POLITIČKA ZAJEDNICA

Ideja o osnivanju Europske političke zajednice (dalje: EPZ) razvija se usporedno s pregovorima o obliku Europske obrambene zajednice. Već nakon potpisivanja Ugovora o osnivanju EOZ, Savjetodavna skupština Vijeća Europe zatražila je od šest Vlada ugovornica EOZ da izrade plan osnivanja EPZ-a.

Rezolucija koju je 10. rujna 1952. godine usvojilo šest ministara Vanjskih poslova u Luksemburgu poziva na osnivanje Europske političke zajednice. U obzir se uzeo zahtjev talijanske Vlade koji je sadržan u članku 38. Ugovora o osnivanju Europske obrambene zajednice koji navodi da bi *ad hoc* skupština predstavljala temelj federalnog ili konfederalnog ustroja. Time pozivaju članove Skupštine EZUČ da u skladu s člankom 38. krenu u izradu nacrtu Ugovora o Europskoj političkoj zajednici¹²⁶. Članovi Skupštine EZUČ grupirani u nacionalna izaslanstva imaju pravo kooptirati između predstavnika koji nisu članovi Skupštine EZUČ onoliko članova koliko je potrebno da čine ukupan broj određen za izaslanstvo svake države članice u Skupštini EOZ.¹²⁷ Također, tako novo konstituirana Skupština s proširenim članstvom usko će surađivati s Vijećem Europe na čijim će se plenarnim sjednicama sastajati.

Rezolucija usvojena 30. svibnja 1952. godine od strane Savjetodavne skupštine Vijeća Europe o najprikladnijim načinima izrade Nacrta Statuta Europe političke zajednice navodi kako bi se klauzule vezane uz određenje budućeg političkog ustroja u Ugovoru o Europskoj obrambenoj zajednici trebale uključiti u Poseban sporazum koji se razlikuje od samog Ugovora te koji može odmah stupiti na snagu. Predlaže se izrada Statuta političke zajednice koja bi bila nadnacionalnog karaktera te bi ostala otvorena mogućnost pristupa novim državama članicama Vijeća Europe. Države članice Vijeća Europe koje nisu članice Europske obrambene zajednice, a koje izraze spremnost za ulazak u Političku zajednicu imat će pravo sudjelovanja u istoj. Zaključno, rezolucija nalaže da Vijeće Europe završi studiju o uspostavljanju veza između Zajednice i Vijeća Europe.

Uvodno izvješće o nacrtu Statuta Europske zajednice predstavio je Heinrich von Bretano 1953. godine u kojem navodi kako Europska zajednica neće biti ni konfederacija ni federacija. Ipak, ta nadnacionalna zajednica imat će parlament koji će se sastojati od izravno izabranog Doma naroda i neizravno izabranog Senata. Time bi se jamčila ravnopravnost između država članica.

¹²⁶ CVCE, European Navigator, Deschamp É: *The European Political Community*, 2016.; dostupno na: http://www.cvce.eu/obj/the_european_political_community-en-8b63810ae5bd-4979-9d27-9a21c056fc8d.html

¹²⁷ https://aei.pitt.edu/991/1/political_union_draft_treaty_1.pdf

Nadalje, predlaže se osnivanja nadnacionalnog izvršnog Vijeća, ustavni poredak osiguravat će Sud Zajednice, a Vijeće ministara osigurat će koordinaciju s vladama država članica. Posljednja zajednička institucija je Gospodarsko-socijalno vijeće koje će, čim Vijeće Europe uspostavi sličnu instituciji, biti sastavni dio VE.¹²⁸

U ožujku 1953. godine usvojeni nacrt Ugovora stavljen je pred šest ministara vanjskih poslova EZUČ. Ipak, neki ministri smatrali su kako je prije svega potrebno uspostaviti EOZ, a tek onda uspostaviti EPZ. Druga reakcija ministara također nije išla u prilog usvajanju Ugovora. Brojni ministri osuđivali su dominaciju parlamentarne vlasti te su shodno tomu predlagali izradu novog plana koji bi podijelio zakonodavnu vlast između Izvršnog Vijeća i Vijeća ministara. Postupak je zastao tokom 1953. i 1954. godine, sve dok francuska nacionalna skupština nije odbila ratifikaciju Ugovora o osnivanju EOZ što je direktno utjecalo i na krah Političke zajednice.¹²⁹

¹²⁸ https://aei.pitt.edu/991/1/political_union_draft_treaty_1.pdf

¹²⁹ CVCE, European Navigator, Deschamp É: *op.cit.* u bilj. 126.

6.. POSLJEDICE NEUSPJEHA OSNIVANJA EUROPSKE OBRAMBENE ZAJEDNICE

6.1. Zapadnoeuropska unija

Neuspjeh Europske obrambene zajednice otvorio je put k stvaranju Zapadnoeuropske unije, zajednice koja je imala namjeru postavljanja temelja za razvoj europskog obrambenog sustava koji bi ipak bio manje ambiciozan od EOZ.

Britanski ministar vanjskih poslova Robert Eden¹³⁰, nakon neuspjeha ratificiranja Ugovora o osnivanje Europske ekonomske zajednice u Francuskoj, predlaže da se Organizacija osnovana Ugovorom o ekonomskoj, socijalnoj i kulturnoj suradnji i zajedničkoj samoobrani koji je potpisan u Briselu 17. ožujka 1948. godine pretvori u novu Zajednicu. Briselski ugovor sklopile su Francuska, Velika Britanija i zemlje Beneluxa, a novim modificiranim ugovorom otvara se prostor za uključivanjem Njemačke i Italije.¹³¹ Kasnijim protokolom, potpisanim 23. listopada 1954. godine u Parizu, modificiran je Briselski ugovor te njima nastaje Zapadnoeuropska unija.¹³²

Zapadnoeuropska unija bila je međuvladina, a ne nadnacionalna organizacija preko koje bi omogućila i bi se bivšim Silama osovine pridruživanje NATO-u. Važno je spomenuti kako je unutar godinu dana od kraha EOZ Njemačka remilitarizirana i postala je članica NATO-a.¹³³ Njemačka je postala jedna od ključnih članica NATO-a, a Zapadnoeuropska unija djelovala je kao organizacija za sigurnost na europskom kontinentu.

Problem ratifikacije modificiranog Briselskog ugovora javlja se 24. prosinca 1954. godine kada francuska nacionalna skupština odbacuje ratificirati članak 1. nacrtu Ugovora s 280 glasova protiv ratifikacije (naspram 258 glasova za). Navedeni članak odnosio se na uspostavu Zapadnoeuropske unije i na ulazak Njemačke u NATO. Nadalje, Mendès France postavlja pitanje poništenja takve odluke francuskoj Skupštini te se ponovno glasovanje održalo nekoliko dana kasnije, 29. prosinca kada je Skupština ratificirala navedeni Ugovor.¹³⁴

¹³⁰ Robert Anthony Eden (12. lipnja 1897. – 14. siječnja 1977.) bio je ministar vanjskih poslova te kasnije i Premijer Ujedinjenog kraljevstva u razdoblju od 6. travnja 1955. do 9. siječnja 1957. godine.

¹³¹ Dinan D., *op.cit.* u bilj.45. str. 61.

¹³² CVCE. Dumoulin A.: *The origins and development of WEU*; 2016.; dostupno na: https://www.cvce.eu/obj/the_origins_and_development_of_weu-en-e51d35f5-9180-410e-a735-2e99a4070ccc.html

¹³³ Dinan D., *op.cit.* u bilj.45. str. 61.

¹³⁴ CVCE; Anthony Eden, Full Circle: extract on Western European Union, 2016.; dostupno na: https://www.cvce.eu/obj/anthony_eden_full_circle_extract_on_western_european_union-en-0e08ab6c-7f90-4d4f-ba76-4d683c4b6b44.html

Glavni cilj europskih zemalja bio je uvjeriti Sjedinjene Američke Države da podrže europsku obranu potpisom zajedničkog Ugovora. Budući da je sigurnosna garancija prema Briselskom ugovoru bila previše obvezujuća, američki Kongres je odbio potvrditi, ali je pristao pristupiti Washingtonskom ugovoru (Sjevernoatlantski ugovor) 1949. smatrajući kako je članak 5. manje obvezujući¹³⁵ u pogledu sigurnosnih garancija.

Pariški ugovor iz 1954. godine predviđa dva glavna tijela po uzoru na Vijeće Europe: Vijeće ministara i parlamentarnu Skupštinu. Vijeće ministara prema Ugovoru bilo je organizirano kako bi kontinuirano moglo vršiti svoje funkcije, poput jačanja mira i sigurnosti, promicanja zajedništva i bliže suradnje s drugim europskim organizacijama. Sastanci se u načelu održavaju u zemlji koja predsjedava Vijećem u trajanju od jedne godine.

Skupština je uspostavljena modificiranim Briselskim ugovorom iz 1954. godine kao predstavničko tijelo koje će osigurati ravnotežu između tijela Zajednice i nadzirati rad Vijeća. Članovi Parlamentarne skupštine biraju se iz nacionalnih izaslanstava država članica, a ukupan broj zastupnika bio je 108.¹³⁶ Skupština se sastaje dva put godišnje na plenarnim sjednicama u svojem sjedištu u Parizu¹³⁷, a sa svojim radom započela je 5. srpnja 1955. godine.¹³⁸

Vijeće ministara imalo je ovlasti osnovati pomoćna tijela Zajednice, pa je tako 13. studenoga 1989. osnovan Institut za napredne sigurnosne studije. Institut počinje djelovati 1. srpnja 1990. te ima Direktora i pet stalnih stručnjaka, a glavne zadaće su provođenje istraživanja, promicanje veće svijesti o sigurnosnim pitanjima, organizacija sastanaka s državama nečlanicama, a posebno onim članicama Varšavskog pakta. Nadalje, osnovana je i Agencija za kontrolu naoružanja s ciljem pružanja jamstva da države članice poštuju svoje obveze vezane uz konvencionalno, atomsko, biološko i kemijsko oružje.¹³⁹

¹³⁵ **Članak 4. Briselskog ugovora:** "Ako bilo koja od visokih ugovornih stranaka bude predmetom oružanog napada u Europi, druge visoke ugovorne strane će, u skladu s odredbama članka 51. Povelje Ujedinjenih naroda, dopustiti tako napadnoj strani svu vojsku i druge pomoći i pomoći u njihovoj moći."

Članak 5. Sjevernoatlantskog ugovora: "Potpisnice smatraju da se oružani napad na jednu ili više njih, u Europi ili Sjevernoj Americi, treba smatrati napadom na sve njih i zato se slažu da će u slučaju takvog oružanog napada, svaka od njih, pozivajući se na pravo individualne ili zajedničke samoobrane iz članka 51 Povelje Ujedinjenih Naroda, pomoći potpisnici ili potpisnicama koje su napadnute, poduzimajući odmah, same i u skladu s drugim potpisnicama, korake koji se smatraju potrebnima, uključujući uporabu oružane sile, da bi povratile i održale sigurnost Sjevernoatlantskog područja."

¹³⁶ Zastupljenosti zastupnika u Skupštini: Francuska 18, Federalna Republika Njemačka 18, Italija 18, Velika Britanija 18, Španjolska 12, Belgija 7, Nizozemska 7, Portugal 7 i Luksemburg 3.

¹³⁷ Adresa: 43, avenue du President Wilson, Paris, XVIe

¹³⁸ Lewis; *The Politics of Armies: Western European Union u Road to Europe-Western European Union*; str. 255.

¹³⁹ *Ibid.*; 253.-254.

Zapadnoeuropska unija imala je važnu ulogu pri pokretanju Zajedničke sigurnosne i vanjske politike. Ipak, nadjačana je većim članstvom i vojnim ovlastima NATO Saveza, gospodarskom snagom i nadnacionalnim institucijama Europske ekonomske zajednice te većim ovlastima Vijeća Europe. Na europskoj konferenciji u Maastrichtu, u prosincu 1991. godine, devet država članica ZEU izjavljuje kako je potreban razvoj europske sigurnosti i obrane identiteta, ali i veća europska odgovornost u obrambenim pitanjima čime se nazire usklađivanje ZEU s Europskom Unijom.¹⁴⁰

6.2. Kraj Zapadnoeuropske unije

Raspuštanjem Varšavskog pakta¹⁴¹ i raspadom Sovjetskog saveza, NATO Savez 1990-ih godina inicira proširenje Saveza na zemlje Istočne Europe s kojima su već bili uspostavljeni redoviti kontakti. Na taj način, identitet ZEU u području sigurnosti i obrane spušta se na niži rang, a NATO je postao najvažnija sigurnosna institucija u Europi. NATO je svojim djelovanjem bio strateški jače savezništvo te je teret obrane Zapadne Europe prebačen na SAD i NATO savez. Područja odgovornosti ZEU, osim NATO-u vezano uz politička i vojna pitanja, bila je prenesena i na Europsku zajednicu vezano uz gospodarska pitanja i Vijeću Europe za kulturna pitanja. Tek je Ugovorom iz Maastrichta 1992. godine definirao ZEU kao sastavni dio razvoja EU namećući joj obvezu razrade i provedba odluka EU koje imaju vojno značenje.¹⁴² Ugovorom je ZEU dobio jasno navedeni status unutar EU s ulogom u vojnim, obrambenim i sigurnosnim pitanjima.

U ožujku 1997. godine njemački kancelar Kohl¹⁴³ i francuski predsjednik Chirac¹⁴⁴ predlažu plan integracije Zapadnoeuropske unije u Europsku uniju što SAD ne podržava. Glavni razlog tomu je mišljenje kako bi novi model mogao poremetiti suradnju između ZEU i NATO-a na razini vojne organizacije. Također, proširenje opsega europske sigurnosti i obrane protivno je

¹⁴⁰ *Ibid.*; str. 259.-260.

¹⁴¹ Varšavski pakt bila je vojno-politička organizacija europskih komunističkih država koja je djelovala od 1955. do 1991. godine. Proizašla je iz Ugovora o prijateljstvu, suradnji i uzajamnoj pomoći koji je potpisan u Varšavi 14. svibnja 1955. godine, a države osnivačice bile su SSSR, Albanija, Bugarska, Čehoslovačka, DR Njemačka, Mađarska, Poljska i Rumunjska.

¹⁴² Liszczyk D.; *Dissolution of the Western European Union*; The Polish Institute for international affairs; Bulletin No. 75; 18. svibnja 2010.; str.1.

¹⁴³ Helmut Kohl (3. travnja 1930. – 16. lipnja 2017.) njemački je kancelar u razdoblju od 1982. godine do 1998. godine.

¹⁴⁴ Jacques René Chirac (29. studenoga 1932. – 26. rujna 2019.) francuski je političar koji je obnašao funkciju predsjednika Pete Francuske Republike u razdoblju od 1995. do 2007. godine.

željama Washingtona da saveznici budu spremni preuzeti veće dužnosti i više zadaća za postizanju istog. Nadalje, razlog protivljenja SAD-a jest i potencijalno jačanje položaja Francuske.¹⁴⁵

Ugovorom iz Amsterdama 1997. godine ojačala je uloga EU za vojna i obrambena pitanja te se omogućilo uključivanja ZEU u EU. Ipak, u prosincu iste godine, Europsko vijeće na svojem zasjedanju u Helsinkiju dodjeljuje odgovornost EU vezano uz sigurnosnu i obrambenu politiku kroz razvoj programa „europske sigurnosne i obrambene politike“. Vijeće ZEU prenijelo je svoje operativne funkcije tijelima EU na sastanku održanom u Marseilleu 13. studenoga 2000.¹⁴⁶ Sektor naoružanja prenesen je na EU osnivanjem Europske obrambene agencije 2004. godine.¹⁴⁷

ZEU je nastavila sa svojim radom iako su njezine dužnosti bile znatno smanjene. Uz glavnog tajnika organizacije, djelovala je još jedino Skupština čiji su članovi bili države članice EU. 2008. godine Skupština se vlastitim odlukama definira kao međuparlamentarno kontrolno tijelo europske sigurnosne i obrambene politike te preuzima naziv Skupština europske sigurnosti i obrane. Lisabonski ugovor iz 2009. godine u svoje odredbe uvodi odredbu o pružanju međusobne pomoći državama članicama EU u slučaju oružane agresije čime preuzima članak 5. modificiranog Briselskog ugovora o međusobnoj obrani. 31. ožujka 2010. godine Španjolska, kao predsjedateljica ZEU, objavljuje izjavu o raspuštanju organizacije navodeći da će sve aktivnosti ZEU prestati do kraja lipnja 2011. godine.¹⁴⁸ Time se označio kraj institucije koja je imala važnu ulogu u razvoju europske obrambene i sigurnosne politike.

¹⁴⁵ Brenner M: *The United States and the Western European Union u Europeanizing Security?* u *NATO and Integrating Europe*; American Institute for Contemporary German Studies, The Johns Hopkins University; str. 11.-12.

¹⁴⁶ Liszczyk D.; *op.cit.* u bilj.142.; str.1.

¹⁴⁷ *Ibid.*

¹⁴⁸ Liszczyk D.; *op.cit.* u bilj. 142.; str.1-2.

7. ZAKLJUČAK

Ideja o stvaranju zajedničke obrane kroz rad Europske obrambene zajednice 1950. godine korak je k uspostavljanju zajedničke sigurnosne i obrambene politike zbog težnje za očuvanjem mira i sigurnosti na europskom području. Iako EOZ nije zaživjela zbog političkih nesuglasica to nije zaustavilo proces europske integracije. EOZ je ostavila veliki značaj za današnju zajedničku vanjsku sigurnosnu politiku. Europske zemlje su 1957. godine potpisale Rimski ugovori kojim su osnovane Europska ekonomska zajednica (EEZ) i Europska zajednica za atomsku energiju (EUROATOM).

Haaški samit, održan 1. i 2. prosinca 1969. godine, ključan je trenutak u procesu europskih integracija. Samit je bio usmjeren na jačanje procesa integracije na europskom kontinentu te osnaživanje nadnacionalnih elemenata. Jedan od ciljeva produbljivanja bio je napredak koji se može postići za političko ujedinjenje Europe. Tako se zajednička ekonomska i monetarna politika smatrala nužnom za proces integracije. Pierre Werner ističe kako monetarna unija ne bi zadirala u nacionalni suverenitet država članica Zajednice. Haaškim samitom otvoren je put proširenju Europske zajednice s ciljem političkog ujedinjenja država članica.

Predviđena suradnja bila je osnivanje Europske političke suradnje (dalje: EPS). U listopadu 1970. godine ministri vanjskih poslova odobrili su Luksemburško izvješće (poznatije kao Davignonovo izvješće) u kojemu su se obvezali na redovnu razmjenu informacija, koordinaciju među državama i zajedničke akcije.¹⁴⁹ Cilj EPS-a bilo je povezivanje ministara vanjskih poslova i njihovih ministarstava diljem Europe.

Značajan ugovor za sigurnosna i obrambena pitanja potpisan je 7. veljače 1992. godine u Maastrichtu kojim se stvara Europska unija, ali i kojim se uvodi zajednička vanjska i sigurnosna politika što postaje sastavni dio europske integracije. Ugovor o osnivanju EU sastoji se od tri stupa: ekonomski stup, zajednički vanjskopolitički i sigurnosni stup te je trećim stupom objedinjeno pravosuđe i unutarnji poslovi.¹⁵⁰ Ključni ciljevi zajedničke vanjske i sigurnosne politike su očuvanje mira i jačanje međunarodne sigurnosti, promicanje međunarodne suradnje te jačanje demokracije, vladavine prava i temeljnih ljudskih prava.¹⁵¹ Također, Ugovor određuje kako zajednička vanjska i sigurnosna politika uključuje sva pitanja povezana sa sigurnošću EU

¹⁴⁹ Regelsberger Elfriede: EPC in the 1980s: Reaching another plateau u European Political Cooperation in the 1980s: a common foreign policy for Western Europe, str. 10-12.

¹⁵⁰ Vukadinović, R., Čehulić-Vukadinović, L., *op.cit.* u bilj. 4, str. 280.

¹⁵¹ Čl. J.1. Ugovora o Europskoj Uniji

što uključuje i oblikovanje zajedničke obrambene politike. Zapadnoeuropska unija predviđena je kao sastavni dio razvoja Unije sa zadaćom da razradi i provede odluke i radnje Unije koje imaju obrambene implikacije.¹⁵² Shodno navedenom, Ugovor razrađuje sveobuhvatni pristup EU prema vanjsko sigurnosnim i obrambenim pitanjima. Ugovor iz Amsterdama iz 1997. godine značajno jača zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku EU-a (ZVSP). Uspostavom položaja visokog predstavnika za ZVSP poboljšana je koordinacija i aktivnost vanjske politike EU-a. Također, dodatno je ojačao odnose između EU i ZEU navodeći u „Izjavi Zapadnoeuropske unije o ulozi Zapadnoeuropske unije i njezinim odnosima s Europskom Unijom i Atlantskim Savezom“ koji navodi: „U skladu s time Europska Unija njeguje tješnje institucionalne odnose sa ZEU-om s ciljem moguće integracije ZEU-a u Uniju, ako Europsko vijeće tako odluči. Ono u tom slučaju daje preporuku državama članicama da usvoje takvu odluku u skladu sa svojim ustavnim odredbama.“¹⁵³ Usprkos svim naporima za jačanje suradnje između EU i ZEU, proces nije uspio kako je bilo predviđeno.

Nakon terorističkog napada u New Yorku 11. rujna 2001. godine dio čelnika Europske unije počinje se zalagati da se pitanja obrambene i sigurnosne politike izdvoji od općenitih raspravljanja o zajedničkoj vanjskoj i sigurnosnoj politici EU. Značajan utjecaj na pitanje obrane bilo je osnivanje radne skupine za obrambena pitanja početkom 2002. godine. Radna skupina imala je zadatak izraditi nacrt teksta o obrambenoj strategiji koji bi postao sastavni dio Ustava EU.¹⁵⁴ Europsko vijeće usvojilo je Ugovor o Ustavu EU u lipnju 2004., a potpisan je u Rimu 29. listopada 2004. godine s ukupno 25 potpisa država članica. Predviđeno je da će Ugovor stupiti na snagu ukoliko ga ratificiraju sve države članice, no to nije ostvareno. Na nacionalnim referendumima Ugovor su odbacile Francuska, krajem svibnja 2005. godine i Nizozemska, početkom lipnja 2005. godine.¹⁵⁵ Ipak, predloženi nacrt teksta Ugovora definirao je pitanja obrambene i sigurnosne politike unutar EU, a Posebnim odredbama koje se odnose na zajedničku sigurnosnu i obrambenu politiku definirano je da su zajednička sigurnosna i obrambena politika sastavni dio zajedničke vanjske i sigurnosne politike te da ona uključuje oblikovanje obrambene politike Unije. Kako bi se poboljšala vojna sposobnost država članica osnovala bi se Europska obrambena agencija u području razvoja obrambenih sposobnosti,

¹⁵² Čl. J.4. stavci 1. i 2. Ugovora o Europskoj Uniji

¹⁵³ Čl. J.7. Ugovora iz Amsterdama o izmjeni Ugovora o Europskoj Uniji, Ugovora o osnivanju europskih zajednica i određenih s njima povezanih akata.

¹⁵⁴ Čehulić L.; Europska obrana i Ustav EU u Međunarodne studije, god.6., br.3.; 2006.; str. 24.

¹⁵⁵ <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/hr/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/draft-treaty-establishing-a-constitution-for-europe>

istraživanja, nabave i naoružanja¹⁵⁶. Novina prijedloga nacрта Ustava EU jest klauzula o kolektivnoj obrani. Naime, ako je država članica žrtva oružane agresije na svom državnom području, druge države članice imaju prema toj državi obvezu pružanja pomoći svim sredstvima u skladu s člankom 51. Povelje UN. Također, obveze i suradnja bile bi u skladu s obvezama preuzetim prema NATO, koji za države članice ostaje temelj njihove kolektivne obrane.¹⁵⁷ Klauzulom solidarnosti naglašava se važnost solidarnosti i zajedničkog djelovanja unutar EU s ciljem da se postavi čvršći temelj za koordinaciju između EU i NATO-a u kontekstu europske obrambene politike.

Bivši američki predsjednik Donald Trump¹⁵⁸ tijekom svoje predsjedničke kampanje i tijekom predsjedničkog mandata često je tvrdio da europske zemlje nedovoljno doprinose obrani, osobito unutar NATO-a, a Sjedinjene Države snose preveliki teret europske obrane te je zahtijevao povećanje europskog udjela za vojne izdatke. U tom kontekstu, Trump je u brojnim izjavama 2017. i 2018. kritizirao planove za zajedničku obranu EU-a pretpostavljajući da će to oslabiti NATO, organizaciju koju prepoznaje kao ključni stup međunarodne sigurnosti te da bi takva nova organizacija unutar Europe mogla dovesti do pada američkog utjecaja u europskim sigurnosnim poslovima. Trumpovi komentari izazvali su brojne reakcije unutar EU, npr. francuski predsjednik Emmanuel Macron¹⁵⁹ i njemačka kancelarka Angela Merkel¹⁶⁰, vidjeli su Trumpove komentare kao poticaj za veću europsku obrambenu autonomiju. Macron je zagovornik ideje europske "strateške autonomije", tvrdeći da bi Europa trebala biti u stanju braniti se i djelovati neovisno o vanjskim silama, uključujući Sjedinjene Države. Macron je u studenom 2018. godine javno podržao ideju o "pravoj europskoj vojsci" koja bi mogla djelovati neovisno o NATO-u. Trumpovi argumenti uključivali su podsjećanje na ulogu SAD-a u oslobađanju Europe tijekom Drugog svjetskog rata i konkretne udjele u financiranju NATO-a. Dok Njemačka plaća tek 1% svojeg BDP-a, a dok istovremeno SAD izdvaja 4,3%. Stoga bi Europa trebala više pridonositi NATO-u umjesto da gradi vlastite obrambene strukture. Dolaskom Joea Bidena¹⁶¹ na mjesto predsjednika SAD dolazi do promjene odnosa između Amerike i Europe. Bidenova administracija naglašava važnost suradnje s Europom te podržava

¹⁵⁶ Čl. III. 311. Ugovora o Ustavu za Europu

¹⁵⁷ Čl. I. 71. stavci 6. i 7. Ugovora o Ustavu za Europu

¹⁵⁸ Donald John Trump (rođen 14. lipnja 1946.) američki je predsjednik u razdoblju od 20. siječnja 2017. do 20. siječnja 2021. godine.

¹⁵⁹ Emmanuel Jean-Michel Frédéric Macron (rođen 21. prosinca 1977.) obnaša dužnost francuskog predsjednika od 14. svibnja 2017. godine.

¹⁶⁰ Angela Dorothea Merkel (rođena 17. srpnja 1954.) njemačka je političarka koja je od 22. studenoga 2005. do 8. prosinca 2021. godine obnašala funkciju Kancelarske.

¹⁶¹ Joseph Robinette Biden Jr. (rođen 20. studenoga 1942.) Predsjednik je SAD-a od 20. siječnja 2021. godine.

jačanje europske obrane. Američki predsjednički izbori održat će se u studenome ove godine, a Donald Trump je ponovno kandidat za Predsjednika. Rezultati izbora predsjednika SAD-a zasigurno će utjecati na budući smjer odnosa SAD-a i Europe i na području obrane.

Rat u Ukrajini koji je započeo u veljači 2022. godine predstavlja jedan od većih izazova u pogledu sigurnosti EU u novijoj povijesti, naglašava važnost europskog jedinstva i potrebu zajedničkog djelovanja u suočavanju s vanjskim prijetnjama. EU je odgovorila uvođenjem sankcija Rusiji i pružanjem humanitarne, financijske i vojne pomoći Ukrajini. Sukob naglašava potrebu za jačanjem zajedničke vanjske sigurnosne politike i obrambenih sposobnosti EU-a i važnosti koordiniranog pristupa sigurnosnim pitanjima te sposobnost brzog reagiranja na krizne situacije. Također, potaknuo je rasprave o povećanju financiranja obrane i jačanju suradnje među državama članicama EU-a pri suočavanju sa sigurnosnim prijetnjama. Predsjednica Europe Komisije Ursula von der Leyen ¹⁶²u svojem govoru 24. veljače 2024. ističe kako je suverenitet Europe ključan za jačanje NATO-a. ¹⁶³

Sagledavši povijesne aspekte dugogodišnjih pokušaja uspostavljanja zajedničke europske obrane, razvidno je da bez je bez obzira na zajedničke ciljeve teško nadvladati razlike u stajalištima i pojedinačne interese članica. Svi naponi uloženi u rješenje ovog pitanja, iako nisu doveli do konačnog odgovora, rezultirali su ekonomskom integracijom. No, pitanje daljnje nadogradnje složenih odnosa unutar EU u smjeru uspostavljanja obrambene zajednice u okolnostima neprekidnih sukoba i dalje je aktualno, a zajedništvo nužno.

¹⁶² Ursula Gertrud von der Leyen (rođena 8. listopada 1958.) njemačka je političarka te od 1. prosinca 2019. godine predsjednica Europske komisije.

¹⁶³ https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/speech-president-von-der-leyen-european-parliament-plenary-strengthening-european-defence-volatile-2024-02-28_en

8. LITERATURA

Knjige i članci

1. Atticciati M.: *The European Defence Community: an impossible compromise*, 2022.
2. Brenner M: *The United States and the Western European Union u Europeanizing Security?* u *NATO and Integrating Europe*; American Institute for Contemporary German Studies, The Johns Hopkins University
3. C. de Gaulle, Discours et messages , ii: Dans l'attente 1946 – 1958 (Paris, 1970)
4. Čehulić L.; *Europska obrana i Ustav EU u Međunarodne studije*, god.6., br.3.; 2006.;
5. Deschaux-Dutard D.; *Perspectives around the European Defence Community : what can history tell us about European defence*
6. Dinan D., *Europe Recast: A History of European Union*, London, 2004.
7. Gaddis J.L.; *France Restored*; The University of North Carolina Press
8. Gavin V.: *Power through Europe? The case of the European Defence Community in France (1950-1954)* u *Oxford University Press*, 2009.
9. Gavin V.; *What kind of Europe within the Atlantic Community? Britain and the European Defence Community 1950 – 1954*
10. Gerbet P.; *European Integration as an Instrument of French Foreign Policy* u *The United States and the Integration of Europe*
11. Griffiths, R.T.: *Europe's First Constitution: The European Political Community, 1952–1954.*, London, 2000
12. Lewis; *The Politics of Armies: Western European Union u Road to Europe-Western European Union*;
13. Liszczyk D.; *Dissolution of the Western European Union*; The Polish Institute for international affairs; Bulletin No. 75; 18. svibnja 2010.
14. Lundestad G.; *The United States and Western Europe since 1945: From „Empire“ by Invitation to Transatlantic Drift*; Oxford University Press, 2003
15. Milward A.S.; *The rise and fall of a national strategy* u *The United Kingdom and the European Community*
16. Regelsberger E.: *EPC in the 1980s: Reaching another plateau* u *European Political Cooperation in the 1980s: a common foreign policy for Western Europe*
17. Salmon T., Sir Nicoll W.; *Building European Union: A documentary history and analysis* u *Manchester University Press*

18. Schwartz T.A.; *The "Skeleton Key" - American Foreign Policy, European Unity and German Rearmament, 1949 – 54* u *Cambridge University Press*, online 2008.
19. Šegvić S., Belohradsky F.: *Sigurnosno-obrambena politika EU*, u: *Zbornika radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 45, 2/2008.
20. Text of the Plevan Plan (Excerpt from Address to National Assembly); 24. listopada 1950.
21. Vukadinović, R., Čehulić-Vukadinović, L., *Evropska ideja od Karla Velikog do Evropske unije*, Podgorica: Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, 2016.
22. Young, J.W.: *Britain, France and the Unity of Europe*, 1984.

Pravni akti

1. Briselski Ugovor
2. Protokol o odnosima između Europske obrambene zajednice i Sjevernoatlantske Organizacije
3. Pariški Ugovor
4. Sjevernoatlantski ugovor
5. Statut Vijeća Europe
6. Ugovor o Europskoj Uniji
7. Ugovor o osnivanju Europske obrambene zajednice
8. Ugovor o osnivanju Europske zajednice za ugljen i čelik
9. Ugovora iz Amsterdama o izmjeni Ugovora o Europskoj Uniji, Ugovora o osnivanju europskih zajednica i određenih s njima povezanih akata
10. Ugovora o Ustavu za Europu

Mrežni izvori

1. C.N.J.; *The European Defence Community: Problems of Ratification* u *The World Today vol.10.No.8.* (kolovoz 1954.); Royal Institute of International Affairs; str.326.; dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/40392750>
2. CVCE; Anthony Eden, Full Circle: extract on Western European Union, 2016.; dostupno na:

https://www.cvce.eu/obj/anthony_eden_full_circle_extract_on_western_european_uni-on-en-0e08ab6c-7f90-4d4f-ba76-4d683c4b6b44.html

3. CVCE. Dumoulin A.: *The origins and development of WEU*; 2016.; dostupno na: https://www.cvce.eu/obj/the_origins_and_development_of_weu-en-e51d35f5-9180-410e-a735-2e99a4070ccc.html
4. CVCE, European Navigator, Deschamp É: *The European Political Community*, 2016.; dostupno na: http://www.cvce.eu/obj/the_european_political_community-en-8b63810ae5bd-4979-9d27-9a21c056fc8d.html
5. CVCE. European Navigator. Deschamps E.; *The Fouchet Plans*; 2016.; dostupno na: http://www.cvce.eu/obj/the_fouchet_plans-en-c7c2b3f9-cf51-4a8e874ad6c3eda5125a.html
6. CVCE, European Navigator, Deschamp É: *The refusal to ratify the EDC Treaty*, 2016.; dostupno na: http://www.cvce.eu/obj/the_refusal_to_ratify_the_edc_treaty-en-83f51f0b0c72-4137-a587-1c50bcab9ae1.html
7. CVCE: *The Hague Summit (1–2 December 1969): completion, enlargement, Deepening*; 2016.; dostupno na: https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/d1cfaf4d-8b5c4334-ac1d-0438f4a0d617/01b8a864-db8b-422c-915e-a47d5e86593e/Resources#f64c8548-d19a-4322-af70-709cb5c1e426_en&overlay
8. CVCE: *The Monnet Plan*; 2016.; dostupno na: http://www.cvce.eu/obj/the_monnet_plan-en-fea7d215-e7e5-4882-ab3cee08605621b8.html
9. CVCE: *Treaty between the French Republic and the Federal Republic of Germany on French-German cooperation (22 January 1963)*; 2016.; dostupno na: https://www.cvce.eu/obj/treaty_between_the_french_republic_and_the_federal_republic_of_germany_on_french_german_cooperation_22_january_1963-en-68956f73-75cb-4749-a6e2-344c8aad84ba.html

10. <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/hr/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/draft-treaty-establishing-a-constitution-for-europe>
11. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/speech-president-von-der-leyen-european-parliament-plenary-strengthening-european-defence-volatile-2024-02-28_en